

Ihmiskaupan vastainen tarkennettu toimintasuunnitelma

Maahanmuutto

SISÄASIAINMINISTERIÖN JULKAISUJA 27/2008

Tekijät (toimielimestä, toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri) Ihmiskaupan vastaisen toimintasuunnitelman ohjausryhmä Johtaja Mervi Virtanen, puheenjohtaja Erikoissuunnittelija Tero Mikkola, sihteeri		Julkaisun laji Valtioneuvoston periaatepäätös	
		Toimeksiantaja Työministeriö	
		Toimielimen asettamispäivä 17.2.2006 TM030:00/2005	
Julkaisun nimi Ihmiskaupan vastainen tarkennettu toimintasuunnitelma			
Julkaisun osat Tiivistelmä, johdanto, toimintasuunnitelma, 6 liitettä			
Tiivistelmä Valtioneuvosto hyväksyi 25.8.2005 ensimmäisen kansallisen ihmiskaupan vastaisen toimintasuunnitelman. Toimintasuunnitelmassa edellytettiin, että sen toimeenpanoa seuraamaan asetettavan ohjausryhmän tulee arvioida toimenpiteiden onnistuneisuus ja laatia tarkennettu toimintaohjelma. Asetettu ohjausryhmä jätti ehdotuksensa ihmiskaupan vastaisen toimintasuunnitelman tarkentamiseksi 5.12.2007. Valtioneuvosto teki periaatepäätöksen ihmiskaupan vastaisesta tarkennetusta toimintasuunnitelmasta 25.6.2008. Tarkennetussa toimintasuunnitelmassa kiinnitetään erityistä huomiota haasteelliseksi osoittautuneeseen uhrien tunnistamiseen. Tunnistamiskynnys pyritään pitämään alhaalla kaikkien ihmiskaupparikoksen kohteeksi joutuneiden saamiseksi avun piiriin. Tunnistamisvalmiutta parannetaan järjestelmällisen osaamisen kehittämisen sekä eri alojen asiakastyöhön saakka ulottuvan koulutuksen ja ohjeistuksen avulla. Viranomaistoiminnan ohella kolmannen sektorin toteuttamalla etsivällä työllä ja alkuvaiheen neuvonnalla on keskeinen merkitys ihmiskaupan uhrien tavoittamisessa ja tunnistamisessa maan sisällä. Uhrien tunnistamiseen tähtäävää etsivää ja neuvontatyötä tekevien järjestöjen rahoitus siirretään hallitusohjelman mukaisesti valtionavun piiriin. Viranomaisten sekä kansalais- ja työmarkkinajärjestöjen yhteistoimintaa ihmiskaupan vastaisessa työssä tiivistetään. Ihmiskaupan uhrien auttamiseen liittyviä yhteistyöverkostoja ja auttamistoimia täydennetään edelleen tarpeiden mukaan. Ihmiskaupparikosten torjunnassa keskeisintä on rikoslain tulkinnan ja rikosnimikkeiden vakiintuminen tapausten lisääntymisen myötä niin esitutkinnassa kuin syyttäjien ja tuomioistuintenkin toiminnassa. Rikoksentorjunnan ohella tulee huolehtia todistajansuojelua koskevan selvitystyön etenemisestä. Tämän rinnalla kehitetään myös todistajille tarkoitettuja tukijärjestelmiä. Kysynnän ehkäiseminen otetaan tarkemmin huomioon ihmiskaupan vastaisessa työssä. Yleisön tietoisuutta lisäävä ja uhreille suunnattava viestintä toteutetaan riittävässä laajuudessa ja hyvässä yhteistyössä eri toimijoiden ja median kesken. Myös Suomeen saapuvien työntekijöiden riittävä opastus, työehtojen valvonta ja työsuojelutoimet, harmaan talouden torjunta sekä työmarkkinajärjestöjen osallistuminen työvoiman hyväksikäytön ja ihmiskaupan ehkäisemiseen otetaan huomioon. Vähemmistövaltuutettu on asetettu tarkennetun toimintasuunnitelman hyväksymisen yhteydessä ihmiskaupan vastaiseksi kansalliseksi raportoijaksi. Myös ihmiskauppaa koskevaan ja siihen liittyvään akateemiseen tutkimukseen sekä eri viranomaisissa ja ammattialoilla tehtävään selvitys- ja tutkimustyöhön ohjataan voimavaroja. Vuoden 2009 aikana toteutetaan ihmiskaupan vastaista lainsäädäntöä ja järjestelmiä sekä niiden yhteistoiminnallisuutta kokonaisuudessaan koskeva ulkopuolinen ja riippumaton arviointi. Tarkennettua toimintasuunnitelmaa seuraamaan asetettu ohjausryhmä laatii arvioinnin perusteella yhteistyössä kansallisen raportoijan kanssa toimenpidesuosituksen ihmiskaupan vastaisen lainsäädännön ja toimenpiteiden kehittämiseksi edelleen.			
Avainsanat (asiasanat) Ihmiskauppa, ihmisoikeudet, järjestäytyneet rikollisuus, rikoksen uhrit			
Muut tiedot Sähköisen julkaisun ISBN 978-952-491-373-7 (PDF), osoite www.intermin.fi/julkaisut			
Sarjan nimi ja numero Sisäasiainministeriön julkaisut 27/2008		ISSN 1236-2840	ISBN 978-952-491-370-6
Kokonaissivumäärä 43	Kieli suomi	Hinta 20,00 € + alv	Luottamuksellisuus julkinen
Jakaja Sisäasiainministeriö		Kustantaja/julkaisija Sisäasiainministeriö	

Författare (uppgifter om organet: organets namn, ordförande, sekreterare) Styrgruppen för handlingsplanen mot människohandel Ordförande, direktör Mervi Virtanen Sekreterare, specialplanerare Tero Mikkola		Typ av publikation Statsrådets principbeslut	
		Uppdragsgivare Arbetsministeriet	
		Datum för tillsättandet av organet 17.2.2006 TM030:00/2005	
Publikation (även den finska titeln) Preciserad handlingsplan mot människohandel			
Publikationens delar Referat, inledning, handlingsplan, 6 bilagor			
Referat <p>Statsrådet antog den 25 augusti 2005 en första nationell handlingsplan mot människohandel. I handlingsplanen förutsattes att den styrgrupp som tillsätts för att uppfölja dess genomförande ska bedöma åtgärdernas framgång och utarbeta en preciserad handlingsplan. Styrgruppen lämnade den 5 december 2007 sitt förslag till precisering av handlingsplanen mot människohandel. Statsrådet fattade den 25 juni 2008 ett principbeslut om en preciserad handlingsplan mot människohandel.</p> <p>I den preciserade handlingsplanen fästs särskild uppmärksamhet vid identifiering av offer som har visat sig vara en utmanande uppgift. Ambitionen är att hålla identifieringströskeln låg för att alla som fallit offer för människohandelsbrott ska kunna nås av hjälpen. Förmågan att identifiera offer ska förbättras genom att systematiskt öka myndigheternas medvetenhet om ärendet. Syftet är dessutom att erbjuda utbildning och meddela anvisningar för kundserviceanställda inom olika områden.</p> <p>Vid sidan av myndigheternas verksamhet är den tredje sektorns uppsökande arbete och rådgivning i initialskedet av stor betydelse för att offren för människohandel ska nås och identifieras inom landet. Enligt regeringspropositionen beviljas statsbidrag för finansieringen av organisationer som utför uppsökande arbete i syfte att identifiera offer och rådgivningsarbete. Myndigheterna ska intensifiera sitt samarbete med medborgar- och arbetsmarknadsorganisationerna i kampen mot människohandel.</p> <p>Samarbetsnätverk och hjälpåtgärder som syftar till att hjälpa offren för människohandel ska kompletteras ytterligare om det behövs. I kampen mot människohandelsbrott är det av största vikt att harmonisera tolkningen av strafflagen och brottsbenämningarna i och med att antalet brottsfall ökar både i förundersökningen och i åklagar- och domstolsverksamheten. Vid sidan av brottsbekämpningen ska man se till att utredningsarbetet kring vittnesskydd fortskrider. Dessutom utvecklas stödsystem för vittnen.</p> <p>I kampen mot människohandel läggs allt större fokus på åtgärder som dämpar efterfrågan. Syftet är också att i tillräcklig utsträckning och i samarbete med olika aktörer och massmedier sprida information som ökar allmän medvetenhet och dessutom rikta information till offren. Hänsyn ska också tas till en tillräcklig handledning av arbetstagare som kommer till Finland, övervakning av anställningsvillkoren och arbetarskyddsåtgärder, kampen mot den ekonomiska gråzonen och arbetsmarknadsorganisationernas medverkan i kampen mot människohandel eller utnyttjande av arbetskraft.</p> <p>I samband med att den preciserade handlingsplanen antogs utsågs minoritetsombudsmannen till nationell rapportör mot människohandel. Resurser ska också riktas till akademisk forskning kring fenomenet människohandel samt till utredning och forskning vid olika myndigheter och inom olika branscher.</p> <p>Under 2009 ska lagstiftningen och systemen kring kampen mot människohandel samt deras kompatibilitet utvärderas i sin helhet av oberoende utomstående aktörer. Den styrgrupp som tillsätts för att uppfölja genomförandet av den preciserade handlingsplanen ska på basis av utvärderingen utarbeta rekommendationer för åtgärder för att vidare utveckla lagstiftningen mot människohandel och åtgärder i kampen mot människohandel.</p>			
Nyckelord Människohandel, de mänskliga rättigheterna, organiserad brottslighet, brottsoffer			
Övriga uppgifter Elektronisk version, ISBN 978-952-491-373-7 (PDF), www.intermin.fi/publikationer			
Seriens namn och nummer Inrikesministeriets publikation 27/2008		ISSN 1236-2840	ISBN 978-952-491-370-6
Sidoantal 43	Språk Finska	Pris 20,00 € + oms	Sekretessgrad Offentlig
Distribution Inrikesministeriet		Förläggare/utgivare Inrikesministeriet	

Tiivistelmä

Tämä ihmiskaupan vastainen tarkennettu toimintasuunnitelma määrittelee kattavasti jatkossa toteutettavat ihmiskaupan vastaiset toimenpiteet Suomessa. Valtioneuvoston 25.8.2005 hyväksymän ensimmäisen ihmiskaupan vastaisen toimintasuunnitelman toimenpiteitä on tässä tarkennettu ja täydennetty niiden toteutuksesta saatujen kokemusten perusteella.

Tarkennettu toimintasuunnitelma pohjautuu edeltäjänsä tavoin ihmisoikeusperustaiselle ja uhrikeskeiselle lähestymistavalle ja pyrkii ottamaan entistä tarkemmin huomioon myös lapsi- ja sukupuolinäkökulman toimenpiteiden toteutuksen yhteydessä. Myös yhteistyön ja moniammatillisuuden painoarvoa ihmiskaupan vastaisessa toiminnassa on entisestäänkin tähdennetty.

Tarkennetussa toimintasuunnitelmassa kiinnitetään erityistä huomiota haasteelliseksi osoittautuneeseen uhrien tunnistamiseen. Tunnistamiskynnys pyritään pitämään alhaalla kaikkien ihmiskaupparikoksen kohteeksi joutuneiden saamiseksi avun piiriin. Tunnistamisvalmiutta on määrä parantaa järjestelmällisen osaamisen kehittämisen sekä eri alojen asiakastyöhön saakka ulottuvan koulutuksen ja ohjeistuksen avulla. Mahdolliset ihmiskaupan uhrit on tunnistettava myös kauttakulkutapausten ja maasta poistettavien henkilöiden joukosta.

Viranomaistoiminnan ohella kolmannen sektorin toteuttamalla etsivällä työllä ja alkuvaiheen neuvonnalla on keskeinen merkitys ihmiskaupan uhrien tavoittamisessa ja tunnistamisessa maan sisällä. Ihmiskaupan uhrien tunnistamiseen tähtäävää etsivää ja neuvontatyötä tekevien järjestöjen rahoitus siirretään hallitusohjelman mukaisesti valtionavun piiriin. Viranomaisten sekä kansalais- ja työmarkkinajärjestöjen yhteistoimintaa ihmiskaupan vastaisessa työssä tiivistetään.

Ihmiskaupan uhreille myönnettävien harkinta-aikojen ja oleskelulupien käyttämistä pyritään mahdollisuuksien mukaan tehostamaan. Harkinta-aika tulee myöntää tilanteeseen nähden mahdollisimman pitkäksi, jotta uhrin toipuminen olisi mahdollista. Lainsäädännön toimivuutta oleskelulupien osalta tutkitaan hallitusohjelman edellyttämän rikosten uhrien oleskelulupia koskevan selvityksen yhteydessä.

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä on osoittautunut toimivaksi niiden uhrien kohdalla, jotka tavoitetaan ja jotka saadaan auttamisen piiriin. Auttamiseen liittyviä yhteistyöverkostoja ja auttamistoimia täydennetään edelleen tarpeiden mukaan. Uhrien paluusta kotimaahan auttamisen jälkeen ei ole vielä saatu kokemusta, mutta näihin tilanteisiin tulee valmistautua ennakoimalla tässä yhteydessä tarvittavia kansallisia ja kansainvälisiä yhteistyörakenteita ja toimintamuotoja.

Ihmiskaupparikosten torjunnassa keskeisintä on rikoslain tulkinnan ja rikosnimikkeiden vakiintuminen tapausten lisääntymisen myötä niin esitutkinnassa kuin syyttäjien ja tuomioistuinten toiminnassa. Rikoksantorjunnan ohella tulee huolehtia todistajansuojelua koskevan selvitystyön etenemisestä. Tämän rinnalla on kehitettävä myös todistajille tarkoitettuja tukijärjestelmiä.

Kysynnän ehkäiseminen on otettava tarkemmin huomioon ihmiskaupan vastaisessa työssä. Yleisön tietoisuutta lisäävä ja uhreille suunnattava viestintä on toteutettava riittävässä laajuudessa ja hyvässä yhteistyössä eri toimijoiden ja median kesken. Ihmiskaupan ehkäisemisessä korostuvat tämän ohella kansainväliset sopimukset, kansainvälinen yhteistyö ja viisumipolitiikka. Myös Suomeen saapuvien työntekijöiden riittävä opastus, työehtojen valvonta ja työsuojelutoimet, harmaan talouden torjunta sekä työmarkkinajärjestöjen osallistuminen työvoiman hyväksikäytön ja ihmiskaupan ehkäisemiseen tarvitsevat resurssit.

Kansallisen raportoinnin puuttuminen on ollut merkittävä ihmiskaupan vastaisten toimenpiteiden riippumattomuutta tarkastelua ja kansainvälisten yhteyksien toimivuutta rajoittanut tekijä. Vähemmistövaltuutettu asetetaan riippumattomana viranomaistahona ihmiskaupan vastaiseksi kansalliseksi raportoijaksi. Vähemmistövaltuutetulle on osoitettava ihmiskauppaa koskevaa toimintaa varten resurssit ja muut edellytykset.

Ihmiskaupan vastaiset toimenpiteet eri hallinnonaloilla toteutetaan valtion talousarviossa asetettujen määrärahojen puitteissa. Yleensä toimenpiteet nivoutuvat viranomaisten muuhun toimintaan eikä niille ole varattu erillistä määrärahaa. Viranomaiset voivat myös perustaa hankkeita ihmiskaupan vastaista työtä varten.

Kukin keskeinen ministeriö ja viranomainen ohjaavat omalla hallinnonalallaan resurssit ihmiskauppaa koskevaan tiedotukseen. Ihmiskauppaa koskevan koulutuksen tehostamiseen ja koulutussisältöjen kehittämiseen varataan riittävät voimavarat viranomaisten ja muiden toimijoiden henkilöstön koulutuksessa sekä ammatillisessa perus- ja täydennyskoulutuksessa. Myös ihmiskauppaa koskevaan ja siihen liittyvään akateemiseen tutkimukseen sekä eri viranomaisissa ja ammattialoilla tehtävään selvitystyöhön ohjataan voimavaroja.

Ihmiskaupan uhrien tunnistamiseen tähtäävää etsivää ja neuvontatyötä tekevien järjestöjen rahoitus siirretään hallitusohjelman mukaisesti valtionavun piiriin. Lisäksi Raha-automaattiyhdistys tukee edelleen eräitä osittain tai kokonaisuudessaan ihmiskauppaan kohdistuvia järjestöhankkeita. Myös mahdollisuudet järjestöjen toteuttamien toimenpiteiden, kuten tukihenkilöiden koulutuksen ja työmarkkinajärjestöjen uhreille antaman tuen, resursointiin selvitetään. Uhrien auttamisesta kunnille koituvat kustannusvaikutukset selvitetään.

Määrärahoja ja muita tarvittavia voimavaroja koskevat määrälliset tarpeet selvitetään eri ministeriöissä ja hallinnonaloilla erikseen. Toimeenpanossa erityisesti koulutuksen,

tiedotuksen ja tutkimuksen alueella tulee suosia ministeriöiden ja hallinnonalojen resurssit toisiinsa kytkeviä yhteishankkeita.

Toimintasuunnitelman toteutuksen seuranta tapahtuu jatkossakin monialaisen ohjausryhmätyöskentelyn kautta. Ohjausryhmän puheenjohtajana ja ihmiskaupan vastaisen työn koordinoijana toimii vastedes sisäasiainministeriö. Muutoin jokainen vastuuministeriö vastaa edelleen omaan hallinnonalaansa kuuluvien toimenpiteiden seurannasta ja toteutuksesta.

Vuoden 2009 aikana tehdään ihmiskaupan vastaisia järjestelmiä ja niiden yhteistoiminnallisuutta kokonaisuudessaan koskeva ulkopuolinen ja riippumaton arviointi. Ohjausryhmän tulee laatia arvioinnin perusteella yhteistyössä asetettavan kansallisen raportoinnin kanssa toimenpidesuositukset ihmiskaupan vastaisen lainsäädännön ja toimenpiteiden kehittämiseksi edelleen.

Sisällys

1 Johdanto.....	1
2 Ihmiskaupan vastaiset tarkennetut toimenpiteet ja vastuutahot	3
2.1 Ihmiskaupan uhrien tunnistaminen ja etsivä työ.....	3
2.1.1. Uhrien tunnistamisen kehittäminen	3
2.1.2. Etsivän työn ja neuvonnan kehittäminen.....	4
2.1.3. Käännättäminen, maastapoistaminen ja Dublin-menettely	6
2.2. Oleskelulupa ja harkinta-aika.....	6
2.2.1. Harkinta-ajan myöntäminen	6
2.2.2. Oleskeluluvan myöntäminen	7
2.3. Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä.....	7
2.3.1. Auttamisjärjestelmän toiminta.....	7
2.3.2. Oikeudellinen apu ja oikeudellinen neuvonta	8
2.3.3. Koulutus, työelämään pääsy ja kotoutuminen	8
2.3.4. Alaikäisten tarvitsemat erityispalvelut	9
2.3.5. Paluun järjestäminen.....	10
2.4. Ihmiskauppaan syyllistyneiden vastuuseen asettaminen	12
2.4.1. Ihmiskaupparikosten torjunta	12
2.4.2. Viranomaisyhteistyö	12
2.4.3. Todistajansuojelu ja todistajien tuki	13
2.5. Ihmiskaupan ehkäiseminen	14
2.5.1. Kansainvälisten sopimusten täytäntöönpano.....	14
2.5.2. Viisumipolitiikka osana maahantulon sääntelyä	14
2.5.3. Työsuojelutoimet ja toimet harmaata taloutta vastaan	15
2.5.4. Lähialueyhteistyö.....	17
2.5.5. Kehitysyhteistyö	17
2.5.6. Siviilikriisinhallinta ja rauhanturvatehtävät.....	17
2.6 Tiedon ja tietoisuuden lisääminen.....	18
2.6.1. Koulutus.....	18
2.6.2. Tiedotus	20
2.6.3. Tutkimus	21

2.6.4. Opettajankoulutus, kansainvälisyyskasvatus ja tietoyhteiskunta	21
2.6.5. Kansallinen raportoija.....	22
3 Kustannukset	23
4 Tarkennetun toimintasuunnitelman toimeenpano ja seuranta	25

Liitteet

Liite 1: TUNNISTAMISTOIMINNAN LAUKAISEVAT SEIKAT	26
Liite 2: IHMISKAUPAN UHRIN TUNNISTAMINEN.....	29
Liite 3: EPÄILLESSÄSI IHMISEN OLEVAN IHMISKAUPAN UHRI	35
Liite 4: TOIMINTAOHJEET / IHMISKAUPAN UHRI	37
Liite 5: TOIMINTAOHJEET / IHMISKAUPAN UHRIN TUNNISTAMINEN JA AUTTAMINEN	40
Liite 6: IHMISKAUPAN UHRIEN AUTTAMISJÄRJESTELMÄ.....	43

1 Johdanto

Valtioneuvoston 25.8.2005 hyväksymän ensimmäisen kansallisen ihmiskaupan vastaisen toimintasuunnitelman toimeenpanosta on saatu kokemuksia runsaan kahden vuoden ajalta. Toimeenpanoa seuraamaan asetettu ohjausryhmä on arvioinut suunnitelmassa esitettyjen toimenpiteiden onnistuneisuuden ja laatinut toteutuksesta saatujen tietojen ja kokemusten perusteella ehdotuksen tarkennetuksi toimintasuunnitelmaksi. Ohjausryhmä luovutti ehdotuksensa maahanmuutto- ja eurooppaministeri Astrid Thorsille 5.12.2007.

Ohjausryhmän arviointi osoitti ihmiskaupan vastaisten toimien Suomessa vakiintuneen käynnistämävaiheen aikana ja moniammatillisen yhteistyön eri hallinnonalojen, kansalais- ja työmarkkinajärjestöjen sekä kuntien ja muiden toimijoiden välillä alkaneen toimia useimmissa yhteyksissä. Toimintasuunnitelman täytäntöönpanon myötä Suomi on ihmiskaupan vastaisessa työssä nyt Euroopan johtavien maiden joukossa, vaikka järjestelmien käytännön toteutus eri maissa vaihteleekin suuresti ja tavoitettujen uhrien määrä on maassamme ollut pieni. Uhrien tunnistaminen sekä kauttakulutuspauksissa että maan sisällä onkin osoittautunut toimintasuunnitelman täytäntöönpanon vaikeimmaksi haasteeksi.

Tässä ohjausryhmän ehdotukseen pohjautuvassa tarkennetussa toimintasuunnitelmassa määritellään ihmiskaupan vastaiset uudet ja kehitetyt toimenpiteet alkuvaiheen kokemusten saamisen jälkeen. Tarkennettu toimintasuunnitelma rakentuu edeltäjänsä tavoin ihmisoikeusperustaiselle ja uhrikeskeiselle lähestymistavalle. Uhrin asema ja uhrin ihmisoikeuksien suojeleminen on pyritty pitämään keskeisimpänä toimenpiteiden toteutusta ohjaavana tekijänä. Tätä täydentää pyrkimys tarkastella toimenpiteiden toteutusta ja niiden seurauksia lapsi- ja sukupuolinäkökulmasta aina kun tähän on tarvetta.

Yhtenä johtavana ajatuksena tarkennetussa toimintasuunnitelmassa on myös edeltäjänsä tavoin monialaisuuden, moniammatillisuuden ja yhteistyön painottaminen. Jatko-toimenpiteitä etenkin keskeiseksi muodostuvalla koulutuksen ja tietoisuuden kasvattamisen alueella leimaa pyrkimys läpäisevyyteen eri hallinnonaloilla, ammattialoilla ja yhteiskunnassa. Elintärkeää jatkotoimenpiteiden onnistumiselle on entistäkin avoimempi ja tiiviimpi yhteistyö viranomaisten, kansalais- ja työmarkkinajärjestöjen, kuntien sekä kirkkojen ja muiden uskonnollisten yhteisöjen kesken erityisesti uhrien tunnistamisen ja avun piiriin saattamisen alueella. Myös ennaltaehkäisevät toimet ja kysyntään vaikuttaminen on nostettu aikaisempaa selvemmin esille.

Keskeisimpänä pyrkimyksenä tarkennetussa toimintasuunnitelmassa on uhrien tunnistamiskynnyksen alentaminen kaikissa tilanteissa, joissa mahdollisia uhreja kohdataan. Uhrien tunnistaminen ja johdattaminen avun piiriin on sekä

ihmisoikeuskysymys että kaikkien ihmiskaupan vastaisten toimenpiteiden onnistumisen edellytys. Etsivän työn vahvistamisella ja mahdollisia uhreja kohtaavien ammattihenkilöiden riittävän kattavalla koulutuksella on tunnistamiskynnyksen alentamisessa keskeinen asema.

Ihmiskaupan vastaisten järjestelmien ja niiden yhteistoiminnallisuuden tarkemmaksi arvioimiseksi valtioneuvosto edellyttää, että asetettava uusi ohjausryhmä vastaa näitä koskevan ulkopuolisen ja riippumattoman arvioinnin toteuttamisesta ja laatii arvioinnin perusteella yhteistyössä asetettavan kansallisen raportoinnin kanssa toimenpidesuositukset ihmiskaupan vastaisen lainsäädännön ja toimenpiteiden kehittämiseksi edelleen.

2 Ihmiskaupan vastaiset tarkennetut toimenpiteet ja vastuutahot

2.1 Ihmiskaupan uhrien tunnistaminen ja etsivä työ

Vastuu- ja toimijatahot: Kukin viranomainen omalla hallinnonalallaan, työmarkkina- ja kansalaisjärjestöt, kirkot ja muut uskonnolliset yhteisöt

Ihmiskaupan uhrien tunnistaminen ja johdattaminen avun piiriin ei ole tähän mennessä toiminut alun perin arvioidussa laajuudessa. Tunnistaminen on osoittautunut odotettua haastavammaksi. Erityisesti kauttakulikutapauksien tavoittaminen on vaikeaa, varhaista tietoa ihmiskauppatapauksista ei saada, eikä ihmiskaupparikoksia juurikaan tule tutkintaan. Ihmiskaupan ja ns. ihmiskaupan kaltaisten rikosten (törkeä paritus, törkeä laittoman maahantulon järjestäminen ja kiskonnantapainen työsyryntä) välisen rajanvedon vaikeudet ovat osaltaan vaikuttaneet siihen, ettei uhreja ole tunnistettu niin paljon kuin alun perin arvioitiin. Ihmiskaupan kaltaisia rikoksia on tilastoitu moninkertainen määrä varsinaisiin ihmiskaupparikoksiin verrattuna. Tunnistamisen ensi vaiheen, lupamenettelyjen, rikostutkinnan ja oikeudellisten prosessien sekä uhrien auttamisen keskinäinen yhteensovittaminen on jäänyt osin puutteelliseksi joko toimeenpanoon tai lainsäädäntöön liittyvistä syistä. Lainsäädännön mahdollisuuksia ihmiskaupan ennaltaehkäisemisessä ei ole myöskään hyödynnetty riittävästi.

Ihmiskaupan vastaisen toiminnan kokonaisvaltainen arviointi erityisesti tunnistamisen näkökulmasta on tämän vuoksi tärkeää. Järjestelmien toiminnasta ei ole vielä tässä vaiheessa saatu riittävästi kokemuksia kokonaisuuden toimivuuden arvioimiseksi. Ihmiskaupan vastaisia järjestelmiä ja niiden yhteistoiminnallisuutta kokonaisuudessaan koskeva ulkopuolinen ja riippumaton evaluointi on tehtävä vuoden 2009 aikana. Evaluoinnissa tulee keskittyä erityisesti uhrien tunnistamiseen ja avun saamiseen sekä uhrin aseman että toimintamuotojen tehokkuuden näkökulmasta. Evaluointiin on sisällytettävä myös ihmiskaupan vastaista työtä säätelevien lakien keskinäistä suhdetta koskeva näkökulma.

2.1.1. Uhrien tunnistamisen kehittäminen

Saatujen kokemusten perusteella näyttää selvältä, että osa ihmiskaupan uhreista jää vielä tunnistamatta. Tunnistamisvalmiutta voidaan parantaa ja tunnistamiskynnystä alentaa järjestelmällisen osaamisen kehittämisen sekä asiakastyöhön saakka ulottuvan koulutuksen ja ohjeistuksen avulla. Koulutuksen ja ohjeistuksen tukemana eri alojen ammattilaiset pystyvät jokapäiväisten tehtäviensä yhteydessä paremmin havaitsemaan ihmiskaupan ja sen uhrin.

Kaikkia aloja ja eri alojen ammattilaisia ei ole vielä riittävän kattavasti koulutettu tunnistamiseen. Jotta tunnistamista koskeva koulutus olisi tehokasta ja osaamista kehittävä, kattavuuden lisäksi tarvitaan koulutuksen jatkuvaa päivittämistä, yhteistyötä ja tietojenvaihtoa. Myös koulutusten jatkuvuuden turvaaminen ja vaikuttavuuden arviointi yhdessä muun ihmiskauppaa koskevan koulutuksen kanssa ovat ihmiskaupan vastaisen työn tulevaisuuden kannalta tärkeitä. Keskeisimmät toimenpiteet uhrien tunnistamisen kehittämiseksi ovat seuraavat:

- Kehitetään uhrien tunnistamiseen liittyvää osaamista erilaisten menetelmien, kuten koulutuksen, keskitetyn tiedonkeruun, arvioivan seurannan (tapaustutkimukset ja järjestelmän toimivuutta koskeva evaluointi), benchmarkingin sekä kansallisen ja kansainvälisen tietojenvaihdon avulla.
- Asetetaan sisäasiainministeriön johdolla viranomaisten välinen tunnistamista koskevaan koulutukseen ja ohjeistukseen keskittyvä yhteistyöryhmä. Ryhmän koordinoimana huolehditaan riittävän tunnistamista ja aloitteellisuutta tukevan ohjeistuksen – myös kirjallisten toimintaohjeiden – antamisesta ja saatavuudesta viranomaisten ja muiden tahojen toiminnassa kaikilla tasoilla. Tämä yhteinen ohjeistus ei kuitenkaan korvaa kunkin hallinnonalan sisäistä ohjeistusta. Erityistä huomiota kiinnitetään asiakastyössä toimivan henkilöstön tunnistamis- ja toimintavalmiuden kehittämiseen ja ylläpitoon.
- Uhrien tunnistamista tukevat indikaattorilistat ovat keskeisiä tunnistamisen ja tunnistamista koskevan koulutuksen apuvälineitä. Asetettava yhteistyöryhmä muotoilee tämän vuoksi ihmiskaupan vastaiseen toimintasuunnitelmaan sisältyneen indikaattorilistan (liite 1) uudelleen toimivammaksi ja myös rohkaisemaan eri alojen ammattilaisia ottamaan yhteyttä ihmiskaupan uhreja tukeviin viranomaisiin ja järjestöihin. Uudistettu indikaattorilista levitetään koulutuksen tukemana mahdollisimman kattavasti kaikille tunnistamiseen osallistuville aloille.
- Kauttakulikutapausten tunnistaminen on vaikeaa, koska matkaan liittyvä mahdollinen ihmiskauppamotiivi ei yleensä tule tässä vaiheessa esiin. Tilanne voi kuitenkin osoittautua ihmiskaupaksi jo silloin kun on nähtävissä, että uhri aiotaan saattaa hyväksikäytettäväksi turvatonta tilannetta tai riippuvaista asemaa apuna käyttäen, vaikka hän olisi näennäisesti suostuvainen. Rajavartiolaitos huolehtii siitä, että ihmiskaupan mahdollisuus tiedostetaan rajanylitystilanteissa. Oman aseman tunnistamista helpottavan painatteen laittaminen mahdollisen ihmiskaupan uhrin passin väliin on yksi rajanylitystilanteisiin soveltuva keino. Kansainvälistä yhteistyötä ja tietojenvaihtoa myös kauttakulikutapausten tunnistamiseksi lisätään. Erityisesti otetaan huomioon yhteistyö arvioitujen kohdevaltioiden kanssa.

2.1.2. Etsivän työn ja neuvonnan kehittäminen

Etsivä työ on yksi keskeisimmistä menetelmistä myös ihmiskaupan uhrien tavoittamisessa ja tunnistamisessa. Etsivän työn aseman vahvistaminen ja etsivää työtä

tekevän ammattihenkilöstön valmiuksien parantaminen erityisesti ihmiskaupan alueella vaatii panostusta sekä ihmiskaupan vastaista työtä tekevien viranomaisten, projektirahoituksen että ammatillisen ja muun koulutuksen osalta.

- Sisällytetään etsivän työn menetelmät sosiaali- ja terveysalan sekä nuorisotyön ammatilliseen perus- ja täydennyskoulutukseen ja tuetaan erityisesti maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden ja työntekijöiden osallistumista etsivän työn koulutukseen ja toteutukseen. Huomioidaan etsivän työn asema ja maahanmuuttajien osallistuminen myös opetuksen ja varhaiskasvatuksen alalla. Tuetaan etsivää työtä tekevien viranomaisten, järjestöjen sekä kirkkojen ja muiden uskonnollisten yhteisöjen ammattilaisten verkostoitumista.
- Internet on nykyisin merkittävä foorumi muun muassa alaikäisten uhrien tavoittelemisessa ja rajat ylittävissä seksibisneksissä. Lisätään osaamista kehittämällä virtuaaliympäristössä toteutettavia etsivän työn työmuotoja ja sovelletaan työmuotoja myös ihmiskaupan mahdollisten uhrien löytämiseen.
- Otetaan ihmiskauppa huomioon kirkkojen/seurakuntien ja muiden uskonnollisten yhteisöjen etsivässä työssä ja pyritään huolehtimaan näiden työntekijöiden kouluttamisesta ihmiskaupan uhrien tunnistamiseen.
- Annetaan etsivän työn yhteydessä mahdolliselle uhrille tietoa ja neuvontaa hänen oikeuksistaan ja asemastaan jo ennen ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään ottamista. Esitetään tieto siten, että uhri pystyy tekemään paremmin päätöksen siitä, haluaako hän auttamisjärjestelmään ja mahdolliseen yhteistyöhön viranomaisten kanssa ja voi ennakoida mitä tämä häneltä edellyttää. Tuodaan järjestöjen kautta esiin tulleet ihmiskauppaepäilyt tarvittaessa anonyymeinä vastaanottokeskusten moniammatillisten arviointiryhmien käsittelyyn avun tarpeen selvittämiseksi.
- Luodaan tiedonkeruu- ja tilastointimalli, jonka avulla kerätään tietoa mahdollisista uhreista jotka eivät syystä tai toisesta tule viranomaisten tietoon. Viranomaisten ulkopuoliset toimijat kehittävät mallin keskuudessaan.
- Siirretään ihmiskaupan uhrien tunnistamiseen tähtäävää etsivää ja neuvontatyötä tekevien järjestöjen rahoitus hallitusohjelman mukaisesti valtionavun piiriin.
- Huomioidaan, että kolmas sektori saa tässä yhteydessä resursseja neuvontaan ja tulkkipalveluihin sekä puhelimitse tapahtuvan neuvonnan ylläpitoon, jotta uhrin oikeudet toteutuvat silloinkin, kun tunnistaminen tapahtuu viranomaistoiminnan ulkopuolella. Raha-automaattiyhdistyksen tuella toteutettavat hankkeet, jotka sisältävät ihmiskaupan uhrien tukemista, ovat suositeltavia ja täydentävät valtion talousarviosta rahoitettavaa ihmiskaupan vastaista järjestelmää.
- Määritellään etsivää työtä tekevien organisaatioiden ja henkilöiden asema ihmiskaupan vastaisessa työssä nykyistä tarkemmin sekä selkiytetään näiden tiedonantovelvoite ja tiedonsaantioikeus niissä asioissa, jotka ovat käytännön tunnistamis- ja tukityön onnistumisen kannalta välttämättömiä.
- Huolehditaan käytännön tukityössä mukana olevien järjestöjen työntekijöiden turvallisuudesta poliisin tekemän turvallisuusarvioinnin ja turvallisuusriskejä koskevan välittömän informointivelvoitteen avulla.

2.1.3. Käännyttäminen, maastapoistaminen ja Dublin-menettely

Käännyttävien, maasta poistettavien ja Dublin-menettelyssä palautettavien henkilöiden joukossa on mahdollisesti ihmiskaupan uhreja, jotka saattavat olla vasta joutumassa varsinaisen hyväksikäytön kohteeksi. Näiden henkilöiden – erityisesti alaikäisten – informoinnista ja suojelusta on huolehdittava mahdollisimman hyvin.

- Pidättydytään vastentahtoisista käännättämisistä tapauksissa, joissa on syytä epäillä ihmiskauppaa ja saatetaan uhriksi epäilty auttamisjärjestelmään.
- Kiinnitetään huomiota ihmiskaupan uhrien – erityisesti alaikäisten uhrien – tunnistamiseen ns. Dublin-prosesseissa ja pääsääntöisesti pidättydytään uhriksi epäiltyjen palauttamisesta, ellei auttamista toisessa jäsenvaltiossa ole järjestetty ja sen toimivuutta kyseisessä tapauksessa selvitetty.
- Asetettava kansallinen raportointi tekee selvityksen prostituoitujen ja muiden käännättämisestä sekä käännätysten vaikutuksista henkilöiden asemaan mm. ihmiskauppaepäilyjen kannalta.

2.2. Oleskelulupa ja harkinta-aika

Vastuutahot: sisäasiainministeriö, Maahanmuuttovirasto, poliisi, rajavartiolaitos

Harkinta-aikoja ja oleskelulupia on myönnetty ihmiskaupan uhreille toistaiseksi hyvin vähän. Nämä välineet ovat keskeisiä ihmiskaupan vastaisessa työssä. Harkinta-aikojen ja oleskelulupien käyttämistä tuleekin mahdollisuuksien mukaan tehostaa.

2.2.1. Harkinta-ajan myöntäminen

Harkinta-aikoja on myönnetty tähän mennessä vain yksi, koska tavoitetuilla uhreilla on ollut oleskelulupa tai muu laillinen maassaolon peruste. Kokemusten hankkiminen harkinta-ajan käytöstä on kuitenkin tärkeää, koska harkinta-aika voi osoittautua joidenkin uhrien kohdalla keskeiseksi yhteistyöhön osallistumisen ja avun saamisen elementiksi. Harkinta-aikana selvitetään myös tapauksen mahdollinen eteneminen ihmiskaupparikoksena esitutkinnassa ja syyteharkinnassa.

- Harkinta-aikaa tulee käyttää kaikissa tilanteissa, joissa sen käyttö on mahdollista ja ilmenee vähänkin syytä epäillä ihmiskauppaa.
- Myönnetään harkinta-aika tilanteeseen nähden mahdollisimman pitkäksi ja huolehditaan siitä, että uhri voi käyttää harkinta-aikaa toipumiseen.

2.2.2. Oleskeluluvan myöntäminen

Myös oleskelulupia on myönnetty toistaiseksi äärimmäisen harvoin, koska tavoitetuilla uhreilla on jo ollut oleskelulupa tai muu laillinen maassaolon peruste, joten pitkälle menevien johtopäätösten tekeminen lainsäädännön toimivuudesta tältä osin on ennenaikaista. Lupien myöntämisessä sinänsä ei ole tullut esiin erityisiä ongelmia. Sisäasiainministeriö selvittää tulevien lainsäädäntömuutosten tarpeen sekä rikosten uhrien oleskeluluvan että uhrien auttamisen näkökulmasta.

- Myönnetään maahan jääville ihmiskaupan uhreille oleskelulupa mahdollisimman pian. Erityisen haavoittuvassa asemassa olevien ihmiskaupan uhrien kohdalla korostuu pikainen tarve saada jatkuva oleskelulupa. Jatkuva oleskelulupa on edellytys sille, että ihmiskaupan uhrilla on mahdollisuus sitoutua kotoutumiseen.
- Selvitetään hallitusohjelman mukaisesti mahdollisuudet myöntää ihmisyyden ja perusoikeuksien vastaisten rikosten uhriksi joutuneille siirtolaisille pysyvä oleskelulupa, jotta nämä voivat helpommin hakea apua viranomaisilta.

2.3. Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmä

2.3.1. Auttamisjärjestelmän toiminta

Vastuutahot: sisäasiainministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän toiminta ja siihen liittyvä yhteistyö ovat jo perusteiltaan vakiintuneet ja kokemusta on saatu erilaisista työ- ja toteuttamismuodoista alustavaa arviointia varten niin aikuisten kuin alaikäistenkin uhrien osalta, vaikka tapauksia on ilmennyt vähän. Ilmenneiden uhrien vähäisestä määrästä huolimatta uhrien palvelut ja tukitoimet toteutuvat asianmukaisesti sen jälkeen, kun uhri on tunnistettu ja päässyt auttamisjärjestelmän piiriin. Palvelujen ja tukitoimien kehittäminen vaatii lähinnä joitakin erityispalveluja koskevia tarkennuksia.

- Kaikissa auttamistoimenpiteissä tulee olla huomioituna sekä uhrin että kaikkien toimijoiden turvallisuus.
- Tulkkaus- ja käännöspalvelut ovat tarpeen jo siinä vaiheessa, kun henkilö ei ole auttamisjärjestelmän piirissä, vaan uhriepäilyä vasta selvitetään. Näiden keskeisten palvelujen saaminen myös tässä vaiheessa on turvattava.
- Muutoksenhakumahdollisuuden käyttäminen päätöksenteon yhteydessä – myös auttamisjärjestelmästä poistamisen kohdalla – selvitetään.
- Erilaisia majoitusvaihtoehtoja, kuten turvakoteja, tukiasuntoja ja lastensuojeluyksiköitä tulee olla järjestettynä uhreille eri puolilla Suomea.

Vastaanottokeskuksella tulee olla mahdollisuus nopeasti vaihtaa uhrin majoituspaikkaa ja -muotoa turvallisuustilanteen muuttuessa.

- Mahdollisuuksien mukaan auttamistyöhön hankitaan myös uhrin äidinkieltä puhuvia ja kulttuuria tukevia ammattihenkilöitä.
- Näiden ohella mahdolliset tukihenkilöt tulee kouluttaa hyvin tehtävään ja tarkoin harkita, millaisissa tapauksissa tukihenkilöistä olisi apua uhrin voimaantumiseen. Myös tuen jatkuvuus ja tukihenkilötoiminnan kustannukset auttamisjärjestelmän jälkeen on otettava tässä yhteydessä huomioon.
- Vastaanottokeskukset huolehtivat siitä, että uhrien auttamisesta kertynyt osaaminen säilyy myös tilanteiden muuttuessa ja henkilöstön vaihtuessa.
- Sisäasiainministeriö selvittää tulisiko auttamisjärjestelmää laajentaa ihmiskaupan kaltaisten rikosten uhriin samassa yhteydessä, kun selvitetään oleskelulupajärjestelmän ulottaminen koskemaan myös näiden rikosten uhreja.
- Varmistetaan kunnassa asuvien ihmiskaupan uhrien mahdollisuudet saada kunnan peruspalvelujen lisäksi myös auttamisjärjestelmässä toteutettavia ja kustannettavia erityisiä tukipalveluja.
- Huolehditaan mahdollisuudesta auttamisjärjestelmän asiantuntijoiden tukeen niille kunnille, jossa uhreja asuu.

2.3.2. Oikeudellinen apu ja oikeudellinen neuvonta

Vastuutahot: oikeusministeriö, sisäasiainministeriö

Ihmiskaupan uhrit ovat oikeutettuja oikeudelliseen neuvontaan ja oikeusapuun, eikä näiden saamisessa ole ilmennyt ongelmia. Avun ja neuvonnan saaminen tulee turvata jatkossakin mahdollisimman varhaisesta vaiheesta lähtien mm. hallintolain (434/2003) 8 §:ssä mainitun viranomaisten neuvontavelvoitteen mukaisesti.

- Viranomaisten tulee varmistua siitä, että ihmiskaupan uhrille tai uhriksi epäillylle henkilölle annetaan hallinnonalaan liittyvää oikeudellista apua ja neuvontaa ja uhri ohjataan tarvittaessa muun apua ja neuvontaa antavan tahon luokse.
- Parannetaan uhrien mahdollisuuksia oikeudelliseen neuvontaan jo ennen mahdollista yhteydenottoa viranomaisiin.
- Neuvonta tulee tarjota kielellä, jota mahdollinen uhri ymmärtää ja sen tulee olla siten esitettyä, että hän voi sen avulla tehdä itseään koskevia päätöksiä.

2.3.3. Koulutus, työelämään pääsy ja kotoutuminen

Vastuutahot: sisäasiainministeriö, opetusministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö, valtiovarainministeriö

Lainsäädännön mukaisesti ihmiskaupan uhrille myönnetään ensi vaiheessa yleensä tilapäinen oleskelulupa. Tilapäisen oleskeluluvan saaneet henkilöt eivät tavallisesti saa kotikuntaa ja jäävät tiettyjen palvelujen, kuten kotouttamistoimien, asumiseen perustuvan sosiaaliturvan ja julkisten työvoimapalvelujen ulkopuolelle. Myös koulutukseen pääseminen on epävarmaa. Uhreille on eduksi, että nämä oikeudet toteutuvat mahdollisimman pian, kun on ilmeistä, että maassaolon on tarkoitus olla pitempiaikainen ja kotoutumista vaativa.

- Luodaan malleja valmiuksia antavan, kotoutumista tai paluuta tukevan koulutuksen ja ammatillisen koulutuksen järjestämiseksi ihmiskaupan uhreille yksilöllisesti jo auttamisjärjestelmässä olon aikana.
- Seurataan Suomeen jäävien ihmiskaupan uhrien mahdollisuuksia kotikunnan ja asumiseen perustuvan sosiaaliturvan saamiseen ja selvitetään mahdollisuudet näihin myös sellaisissa tapauksissa, joissa uhrille on myönnetty tilapäinen oleskelulupa.
- Seurataan Suomeen jäävien ihmiskaupan uhrien ja heidän läheistensä mahdollisuuksia osallistua esi-, perus- ja ammatilliseen koulutukseen ja pyritään varmistamaan tilaisuus näihin kaikissa tapauksissa, joissa uhri jää maahan.
- Kotoutumista ja voimaantumista tukeviin toimenpiteisiin pääsy on tarpeellista myös monille tilapäisesti Suomessa oleskeleville henkilöille, joten tilapäisen oleskeluluvan saaneen uhrin pääsy tarvittaessa myös työvoimapalvelujen piiriin olisi turvattava.
- Otetaan yksilökohtaista kotoutumissuunnitelmaa tehtäessä huomioon ihmiskaupan uhrin asema.

2.3.4. Alaikäisten tarvitsemat erityispalvelut

Vastuutahot: sisäasiainministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, opetusministeriö

Lapsiuhreista huolehtivan vastaanottokeskuksen henkilöstön osaaminen ja yhteistyöverkostot alaikäisiin ja lastensuojeluun liittyvissä asioissa ovat sinänsä riittävän vahvat myös alaikäisten ihmiskaupan uhrien auttamiseen. Henkilöstö yhteistyökumppaneineen toimii lasten oikeuksia kunnioittaen ja lapsen etua silmälläpitäen.

Suurimmat riskit ja tarpeet alaikäisten auttamisessa kohdistuvat lasten turvallisuuteen etenkin niissä tapauksissa, joissa nähdään rikollisten pyrkivän saamaan lapsiuhrien uudelleen otteeseensa ja esimerkiksi jatkamaan matkaansa kohti hyväksikäyttöä ja uhriutumista. Asia vaatii erityishuomiota myös siksi, että alaikäisten oma toiminta ja nojautuminen rikollisten lupauksiin vaarantaa usein heidän oman turvallisuutensa.

- Aloitetaan toimet lasten perheen ja huoltajien löytämiseksi viipymättä. Tässä yhteydessä selvitetään myös se, ovatko vanhemmat tai huoltaja osallisia lapsen uhriutumiseen.

- Pidetään ilmeisesti alaikäistä uhria lapsena niin kauan kuin muuta tietoa iästä ei ole ja ratkaistaan epäselvissä tapauksissa asia lapsen eduksi. Huolehditaan siitä, että lapsella on oikeus ilmaista näkemyksensä kaikissa häntä koskevissa asioissa, ja otetaan näkemykset huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Ei sijoiteta alaikäisiä edes tilapäisesti pidätystiloihin eikä lähtökohtaisesti oteta alaikäisiä uhreja säilöön silloin kun on syytä epäillä ihmiskaupan mahdollisuutta.
- Pyritään takaamaan lapsille ja nuorille pääsy esi- tai perusopetukseen ja/tai peruskoulun jälkeisiin opintoihin sekä riittävä tuki opintojen aloittamiselle ja suorittamiselle.
- Huomioidaan harkinta-aikaa myönnettäessä sen tarkoituksenmukaisuus alaikäisten uhrien kohdalla ja myönnetään harkinta-aika riittävän pitkäksi ajaksi niissä tapauksissa, kun sitä on tarkoituksenmukaista käyttää.
- Käsitellään alaikäisten uhrien oleskelulupa-asiat kiireellisenä turvallisen kasvu- ja kehitysympäristön edellytysten tukemiseksi.
- Yhteistyön edellyttäminen alaikäiseltä voi olla kohtuutonta. Hankitaan lastensuojelun asiantuntijan tai lastenpsykiatrin arvio yhteistyön edellytyksistä ennen alaikäisen pyytämistä erityisten syiden vaatiessa yhteistyöhön viranomaisten kanssa eikä edellytetä yhteistyötä, jos se ei ole arvion mukaan lapsen edun mukaista.
- Huomioidaan yhteistyön toteutuksessa lapsen ikä ja kehitystaso sekä mm. ilman huoltajaa olevien lasten riippuvuus rikollisjärjestön saattajista sekä turvataan lapsen edustajan ja sosiaaliviranomaisten osallistuminen yhteistyöprosessin kaikkiin vaiheisiin lapsen edun turvaamiseksi.
- Kiinnitetään alaikäisten kohdalla erityistä huomiota uhrien mahdollisen katoamisen uhkaan ja riskiin esimerkiksi ottamalla alaikäinen uhri huostaan ja sijoittamalla hänet lastensuojelulaitokseen. Näin mahdollistetaan tarvittaessa lastensuojelulain mukaisten rajoitustoimenpiteiden käyttö.
- Huolehditaan auttamisjärjestelmän kautta lastensuojelulaitoksessa olleiden uhrien oikeudesta jälkihuoltoon ja tästä tulevista kustannuksista. Pyritään ulottamaan jälkihuolto myös muihin vailla huoltajaa oleviin uhreihin.
- Koulutetaan alaikäisten edustajat ihmiskauppakysymyksiin. Järjestetään lastensuojelukoulutusta kattavasti auttamisjärjestelmän eri toimijoille ja lapsiuhreja tunnistaville ammattilaisille. Huomioidaan ammattitoimijoiden koulutuksessa lasten seksuaalisen hyväksikäytön uudet, erityisesti viestintäteknologian kautta leviävät muodot.

2.3.5. Paluun järjestäminen

Vastuu- ja toimijatahot: sisäasiainministeriö, ulkoasiainministeriö, Maahanmuuttovirasto, poliisi, työmarkkina- ja kansalaisjärjestöt, kirkot ja muut uskonnolliset yhteisöt

Paluun järjestämisestä ihmiskaupan uhreille auttamisjärjestelmässä olemisen jälkeen ei ole vielä kertynyt kokemuksia. Paluutilanteisiin valmistautuminen ennakoimalla yhteistyörakenteita ja tarvittavia toimintamuotoja on kuitenkin tärkeää. Mahdollisuuksia kotimaahan paluuseen tuleekin pitää esillä maahan jäämisen ja kotoutumisen mahdollisuuksien rinnalla erityisesti siksi, että kansainvälisten kokemusten mukaan suurin osa ihmiskaupan uhreista on halukkaita palaamaan kotimaahan. Paluun järjestäminen eri ulottuvuuksineen vaatii vielä pitkäaikaista kansallista ja kansainvälistä yhteistyötä ja kehittämistä. Turvallisuuden lisäksi on huomioitava uudelleenkotoutuminen ja uudelleenuhriutumisen ehkäiseminen.

- Kehitetään turvallisen paluun tukemismenettelyt ja käytännöt toimiviksi kansainvälisen yhteistyön sekä viranomaisten ja järjestöjen yhteistyön avulla.
- Vastaanottokeskukset syventävät osaamistaan ja rooliaan turvallisen paluun tukemisessa muun muassa uhrien voimaannuttamisen, toiminnallisten ja ammatillisten valmiuksien kehittämisen sekä muun paluuseen valmentautumisen osalta.
- Maahanmuuttovirasto syventää osaamistaan ja rooliaan paluulosuhteiden ja paluun edellytysten tutkimisen ja erityisesti lasten perheen tai huoltajan löytämisen sekä viranomaisyhteistyön alueella.
- Selvitetään laajemmin viranomaisten, kansalais- ja työmarkkinajärjestöjen sekä kirkkojen ja muiden uskonnollisten yhteisöjen mahdollisuudet tukea paluuta ja liitetään nämä mahdollisuuksien mukaan paluuta tukevaan yhteistyöhön.
- Viranomaiset selvittävät yhdessä mahdollisuuksia kansainväliseen viranomaisyhteistyöhön ja muiden kansainvälisten ja ulkomaisten organisaatioiden (mm. järjestöt ja kirkot) osallistumiseen paluu- ja seurantajärjestelyihin todennäköisimmillä paluualueilla.
- Kerätään kansainvälistä tietoutta ja kokemuksia paluu-, uudelleenkotouttamis- ja seurantatoimista. Ulkoasiainministeriö selvittää mahdollisuudet käyttää edustustoverkostoa paluujärjestelyjen yhteydessä.
- Selvitetään uhrien nopean paluun edellytykset ja mahdollisuudet ja valmistaudutaan toteuttamaan paluut nopeasti uhrin halutessa ja tutkinnallisten syiden salliessa.
- Maahanmuuttovirasto huolehtii alaikäisen uhrin palatessa siitä, että paluulosuhteet on tutkittu ja seuranta on järjestetty luotettavasti. Olosuhteet selvitetään ja seuranta järjestetään sekä palattaessa perheen tai huoltajan luokse että palattaessa alaikäisen kotimaassa sijaitsevaan lastensuojelulaitokseen.
- Työssä voidaan hyödyntää perheenjäsenten tai huoltajan tavoittelemisen yhteydessä saatuja tietoja sekä yhteistyötä kansainvälisesti toimivien järjestöjen kanssa.

2.4. Ihmiskauppaan syyllistyneiden vastuuseen asettaminen

Ihmiskaupparikosten torjunta ja tähän liittyvä viranomaisyhteistyö toimivat tehokkaasti ja uhrilähtöisesti. Ihmiskaupan uhrien auttamisen lisäksi ihmiskaupparikosten torjunnassa on tärkeää, että epäillyt rikokset tulevat esitutkintaviranomaisten tietoon. Ihmiskaupparikoksia ja samalla ihmiskaupan uhrien määrää voidaan vähentää ainoastaan saattamalla rikoksenteelijät vastuuseen teoistaan. Todistajansuojelu ja todistajalle annettava tuki vaativat selvittämistä ja kehittämistä omalla sarallaan.

2.4.1. Ihmiskaupparikosten torjunta

Vastuutahot: sisäasiainministeriö, poliisi, rajavartiolaitos

Tehokas ihmiskaupparikosten torjunta on yksi ihmiskaupan vastaisen toiminnan edellytys. Rikostorjunta tarvitsee resurssit ihmiskauppaa koskevaan toimintaan.

- Jatketaan keskusrikospoliisissa toimivaa ihmiskauppaan keskittyvää IHKA-hanketta.
- Selvitetään keskusrikospoliisin johdolla tarkoituksenmukaiset keinot tehostaa ihmiskaupan ja sen liitännäisilmiöiden torjuntaa, seuranta ja paljastamista. Rajavartiolaitoksen ja poliisin toiminnassa kiinnitetään huomiota ihmiskaupparikosten paljastamiseen ja uhrien tunnistamiseen.
- Viranomaisten ja muiden tahojen tietoon tulleet ihmiskaupparikokset saatetaan poliisiin sekä tarvittaessa rajavartiolaitoksen ja työsuojeluviranomaisten tietoon.
- Jatketaan rikostorjuntaviranomaisten kansainvälistä yhteistyötä ja nykyisten yhteistyöfoorumien käyttöä.
- Rikosprosessissa huomioidaan traumaattisten tapahtumien vaikutus uhriin, hänen käyttäytymiseensä ja psyykkiseen kapasiteettiin tehdä yhteistyötä viranomaisten kanssa.
- Alaikäisten haastattelut toteutetaan lapsiystävällisesti (ilmapiiri, tauot jne.) tehtävään koulutettujen henkilöiden tekemänä. Oikeusavustajalla ja lapsen edustajalla on mahdollisuus olla haastattelussa läsnä.
- Sukupuolinäkökulma otetaan huomioon myös täysi-ikäisen uhrin haastattelemisessa ja haastattelijan valinnassa.

2.4.2. Viranomaisyhteistyö

Vastuutahot: sisäasiainministeriö, poliisi, rajavartiolaitos, tulli sekä muut viranomaiset hallinnonalallaan

Ihmiskaupan vastaisilla toimilla ei ole menestymisen edellytyksiä ilman viranomaisten välistä toimivaa ja luottamuksellista yhteistyötä. Yhteistyö on usein tärkeää myös

viranomaisaloitteisen toiminnan käyttämiseksi tehokkaasti ihmiskaupan vastaisessa työssä.

- Otetaan ihmiskauppa ja sen ehkäiseminen huomioon erityisesti PTR-toiminnassa (poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen yhteiset rikostiedustelu- ja rikostutkintajärjestelyt) sekä kansainvälisessä yhteistyössä. Jatketaan viranomaisten kansainvälistä yhteistyötä ja osallistumista.
- Jatketaan viranomaisyhteistyötä SM:n ministeriökohtaisen ihmiskaupan vastaisen toimintaohjelman edellyttämällä tavalla: ihmiskaupparikosten torjunta edellyttää eri viranomaisten (poliisi, tulli, rajavartiolaitos ja Maahanmuuttovirasto) kiinteää yhteistyötä, joka tulee turvata riittävillä resursseilla.
- Tehostetaan viranomaisten kansallista yhteistyötä ja korostetaan osallistumista mm. moniammatilliseen ihmiskaupan uhrien arviointiryhmään sekä yhteistyöhön työsuojeluviranomaisten, työmarkkinajärjestöjen ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa.

2.4.3. Todistajansuojelu ja todistajien tuki

Vastuu- ja toimijatahot: oikeusministeriö, sisäasiainministeriö, kansalais- ja työmarkkinajärjestöt

Todistajansuojelu saattaa olla tarpeen ihmiskaupparikoksen todistajan suojelemiseksi. Todistajien ulkomaalaisyhteistyöasema ja todistajansuojelun kehittämistarpeet sekä näihin liittyvät lainsäädäntömuutosten tarpeet on selvitettävä laajemminkin. Sellaisissakin tapauksissa, joissa ei tarvita todistajansuojelua, tarvitaan ehkä muunlaista tukea todistajalle. Tällaista tukea antavat kansalaisjärjestöt tällä hetkellä projektirahoituksen turvin. Myös työmarkkinajärjestöt tukevat todistajan asemassa olevia työntekijöitä omalla panoksellaan.

- Tuetaan todistajansuojelutyöryhmän ehdotuksia viranomaisten yhteistyönä laatimasta riskianalyysistä sekä valtakunnallisen todistajansuojelullisiin kysymyksiin perehtyneen tukiryhmän perustamisesta (keskusrikospoliisiin on perustettu työryhmä, joka selvittää asiaa).
- Selvitetään todistajien ulkomaalaisyhteistyöasemaan liittyvät säädösmuutostarpeet myös kansainväliset vaatimukset huomioon ottaen.
- Keskusrikospoliisi on tehnyt kartoituksen todistajansuojelun kehittämistarpeista. Seurataan kehittämistarpeita edelleen ja toteutetaan tarpeiden edellyttämät lainsäädännölliset ja viranomaiskäytäntöihin liittyvät muutokset.
- Selvitetään uhrin ja hänen perheenjäsentensä suojelun tarpeet ja mahdolliset keinot silloinkin, kun heitä ei kuulla rikosprosessissa.
- Keskusrikospoliisille tulleen ilmoituksen johdosta suoritetaan tapauskohtainen uhka-arvio ja toteutetaan sen mukaisesti tarvittavat suojelutoimet.

- Ihmiskaupparikoksiin liittyviä todistajia ja asianomistajia varten ei ilmeisesti tarvita erillistä todistajansuojelujärjestelmää. Näitä rikoksia koskevat todistajansuojelutarpeet on kuitenkin otettava huomioon, kun oikeusministeriö ja sisäasiainministeriö harkitsevat yleisesti vakavaan rikollisuuteen liittyvän todistajansuojelulainsäädännön kehittämistä ja kun Euroopan neuvoston ihmiskauppayleissopimusta saatetaan kansallisesti voimaan.

2.5. Ihmiskaupan ehkäiseminen

2.5.1. Kansainvälisten sopimusten täytäntöönpano

Vastuutahot: ulkoasiainministeriö, sisäasiainministeriö

Kansainväliset sopimukset ja niiden täytäntöönpano toimivat ihmiskaupan ehkäisemisen perustana. Suomen liittymisestä keskeisiin ihmiskaupan vastaisiin sopimuksiin huolehditaan voimassaoleva kansallinen lainsäädäntö ja sen tarpeet huomioiden.

- YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen valinnaisen pöytäkirjan kansallisen voimaansaattamisen vaatimat lainsäädännön muutokset ja voimaansaattamisen aikataulu selvitetään.
- Euroopan neuvoston ihmiskauppaa koskevan yleissopimuksen ratifioinnin edellytykset selvitetään. Erityisesti eräät omaisuudensuojaan liittyvät kohdat vaativat tarkempaa selvitystä. Toimenpiteet yleissopimuksen kansalliseksi voimaansaattamiseksi saatetaan loppuun.
- YK:n siirtotyöläisten ja heidän perheenjäsentensä oikeuksien suojelua koskevan yleissopimuksen ratifioiminen ei ole Suomen lainsäädännön näkökulmasta välttämätöntä. Tämä koskee myös ILO:n sopimuksia 97 ja 143.

2.5.2. Viisumipolitiikka osana maahantulon sääntelyä

Vastuutaho: ulkoasiainministeriö

Euroopan unionin viisumipolitiikka ja Suomen viranomaisten toiminta viisumipolitiikan toteuttamisessa on yhtenä ihmiskauppaa ehkäisevänä toimenä tärkeää kehitettäessä Schengen-järjestelmää edelleen.

- Haagin ohjelman mukaan yhteistä viisumipolitiikkaa on kehitettävä edelleen osana monikerroksista järjestelmää, jonka avulla pyritään yhä enemmän helpottamaan laillista matkustamista ja torjumaan laitonta maahanmuuttoa yhdenmukaistamalla kansallista lainsäädäntöä ja paikallisten konsuliedustustojen menettelyjä.

- Euroopan unionin oikeus- ja sisäasioiden neuvosto hyväksyi 19.2.2004 päätelmät, joissa sovittiin uuden yhteisen viisumitietojärjestelmän (VIS) perustamisesta. Sen päätavoitteena on tukea unionin vakauden ja turvallisuuden vahvistamista. VIS-järjestelmän käyttöönotto on viivästynyt muun muassa siksi, että järjestelmää koskevan perustamisasetuksen käsittely kesti oletettua kauemmin Euroopan parlamentissa ja Euroopan unionin neuvostossa. Järjestelmä otetaan käyttöön asteittain 29.5.2009 alkaen.
- Suomessa unionin yhteisen viisumipolitiikan valmistelusta vastaa ulkoasiainministeriö yhteistyössä sisäasiainministeriön kanssa. Ulkoasiainministeriön passi- ja viisumiyksikkö toimii ihmiskaupan torjumiseksi jatkuvasti yhteistyössä viisumeita myöntävien ulkomaanedustustojen, muiden maahanmuuttoasioita hoitavien kotimaisten viranomaisten (esimerkiksi rajavartiolaitos, poliisi ja Maahanmuuttovirasto) sekä Schengen-kumppaneiden kanssa. Passi- ja viisumiyksikkö pitää edustustojen viisumivirkailijoille ja omalle henkilöstölleen antamassaan koulutuksessa jatkuvasti esillä ihmiskaupan tunnistamista ja sen ehkäisemistä.
- Lupahakemusten käsittelystä vastaavien edustustojen tulee käyttää viisumin myöntämistä harkitessaan niille ulkomaalaislain ja Schengenin säännösten mukaan annettua viisumin myöntämiseen liittyvää harkintavaltaa erityisesti sellaisissa tapauksissa, joissa maahantulon tarkoitus jää epäselväksi tai on perusteltu syytä olettaa, että kyseessä on yritys kiertää maahantuloa koskevia säännöksiä. Tätä harkintaa varten viisumivirkailijat voivat saada tietoja muilta viranomaisilta sekä Suomesta että ulkomailta. Edustustot ovat myös yhteydessä kyseisellä alueella ihmiskaupan parissa työskenteleviin järjestöihin (kuten esimerkiksi IOM) sekä paikallisiin viranomaisiin saadakseen mahdollisimman hyvän kuvan paikallisesta ihmiskauppatilanteesta. Edellä mainittuja yhteyksiä muun muassa paikallisiin järjestöihin syntyy edustustojen osallistuessa ihmiskaupan ehkäisemiseen tähtääviin kehitysyhteistyöprojekteihin. Lapsikaupan ehkäisemistä helpottaa se, että yhteisen konsuliohjeen mukaan viisumia haettaessa on alaikäisen matkustamiseen tarvittaessa vaadittava vanhempien lupa. Suomi voi tarkentaa kyseisen säännöksen tarkoittaman luvan vaatimisen laajuutta ja tapaa kansallisella lainsäädännöllä tai viranomaisohjeilla.
- Ulkoasiainministeriö keskusviranomaisena ohjaa edustustoja tehostamaan Schengen-edustustojen paikallista yhteistyötä, jolla voidaan estää asemamaan muodostuminen laittoman maahanmuuton lähtö- tai kauttakulkumaaksi Schengen-alueelle.
- Ulkoasiainministeriön passi- ja viisumiyksikkö tulee pitämään ihmiskaupan ehkäisemistä esillä Schengenin säännöstöä edelleen kehitettäessä.

2.5.3. Työsuojelutoimet ja toimet harmaata taloutta vastaan

Vastuu- ja toimijatahot: sosiaali- ja terveysministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö, sisäasiainministeriö, poliisi, työmarkkinajärjestöt

Suomeen saapuvien työntekijöiden riittävä opastus, työehtojen valvonta ja työsuojelutoimet, harmaan talouden torjunta sekä työmarkkinajärjestöjen osallistuminen työvoiman hyväksikäytön ja ihmiskaupan ehkäisemiseen liittyvät kiinteästi muuhun ihmiskaupan vastaiseen työhön. Talousrikollisuuden torjunnan ja työehtojen valvonnan ohella toiminnassa on pidettävä esillä myös uhrinäkökulma, henkilölle laittomasta asemasta koituvien seurausten huomiointi sekä työntekijöiden saaminen neuvonnan ja avun piiriin. Harmaan talouden ja työsyrynnän yhteydessä esiintyvät ihmiskaupparikokset ja ihmiskaupan uhrit on pystyttävä tunnistamaan. Erityistä huomiota on kiinnitettävä kotitaloustyöhön ja palvelualoille.

- Ulkomaisen työvoiman valvonnan tehtävänä on vaikuttaa siihen, että kaikilla Suomessa on lailliset ja samanlaiset työehdot. Työsuojeluvalvontaa suunnataan erityisesti rakennus-, siivous-, kuljetus-, majoitus- ja ravintola-alalle sekä metalliteollisuuteen. Valvontatoimenpiteet kohdistetaan ensisijaisesti työnantajaan ja vain tarvittaessa työntekijään ja maastapoistamista tai muita työntekijään kohdistuvia sanktioita käytetään vain tarkoin perustelluista syistä.
- Suomeen työntekotarkoituksessa tulevien henkilöiden tulee saada riittävästi tietoa oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan sekä viranomaisista ja muista tahoista, joihin eri asioissa voi ottaa yhteyttä. Työsuojeluviranomaiset, työ- ja elinkeinoministeriö ja sisäasiainministeriö valmistavat yhdessä työmarkkinajärjestöjen kanssa työntekijöille tarkoitettun tietoaineiston Suomen lainsäädännöstä ja työntekijän oikeuksista jaettavaksi Suomeen työhön pyrkiville henkilöille ulkomaanedustustoissa ja internetin kautta.
- Myös kotitaloustyöhön ja au pair -tehtäviin Suomeen tuleville tarjotaan jo ulkomaanedustustoissa tietoa oikeuksista ja Suomen lainsäädännöstä. Viranomaiset kiinnittävät huomiota näiden alojen valvontamahdollisuuksiin ja pyrkivät löytämään tehokkaita tapoja ihmiskaupan paljastamiseen ja uhrien tunnistamiseen näiden alojen yhteydessä.
- Viranomaiset ja järjestöt pyrkivät löytämään uusia toimintatapoja myös muiden vaikeasti valvottavien alojen, kuten ammatinharjoittajien ja henkilökohtaisten palvelujen tuottajien, toiminnassa esiintyvän ihmiskaupan havaitsemiseen ja näillä aloilla toimivien uhrien tunnistamiseen. Ihmiskaupparikosten ja ihmiskaupan kaltaisten rikosten uhrit pyritään tunnistamaan kaikilla aloilla etsimällä myös asiakasaloitteisen valvonnan ohella käytettäviä toimintamahdollisuuksia.
- Tuetaan työmarkkinajärjestöjen yhteistyönä toteutettavia toimenpiteitä, joiden kautta järjestetään työsyrynnän ja mahdollisesti ihmiskaupan kohteeksi joutuneille henkilöille majoitusta ja/tai alan töitä. Tuetaan myös työnantajia, jotka työllistävät ihmiskaupan ja työsyrynnän uhreja sekä todistajia.
- Tilaajavastuulain toteutumisen valvontaa työsuojelupiireissä jatketaan edelleen.
- Harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjuntaan liittyvää ihmiskaupparikosten torjuntaa tehostetaan toteuttamalla neljännen talousrikostorjuntaohjelman (Valtioneuvoston periaatepäätös harmaan talouden

ja talousrikollisuuden vähentämiseksi vuosille 2006-2009) hankeluettelon hankkeet.

2.5.4. Lähialueyhteistyö

Vastuutahot: ulkoasiainministeriö, sisäasiainministeriö

Hallituksen 22.4.2004 hyväksymän Suomen lähialueyhteistyön strategian mukaisesti lähialueyhteistyössä huomioidaan Suomen kansainvälisen toiminnan keskeiset arvot, joita ovat demokratian, ihmisoikeuksien ja oikeusvaltioperiaatteen kunnioittaminen. Lähialueyhteistyössä voidaan ottaa erityisesti huomioon ihmiskaupan ehkäiseminen ja uhrien suojeleminen.

- Suomen ja Venäjän välisessä yhteistyössä eri sektoreilla, ml. lähialueyhteistyö, tulee huomioida ihmiskauppa ja sen ehkäiseminen. Yhteistyössä tulee erityisesti huomioida sukupuoli- ja lapsinäkökulma.
- Kansainvälisiä järjestöjä, kuten IOM, tuetaan edelleen ihmiskaupan ennaltaehkäisyyn ja ihmiskaupan uhrien suojelemaan liittyvissä hankkeissa. Lähialuevaroin voidaan tukea myös muiden toimijoiden hankkeita ihmiskaupan ehkäisyssä.

2.5.5. Kehitysyhteistyö

Vastuutaho: ulkoasiainministeriö

Ihmiskauppa huomioidaan osana ihmisoikeus- ja kehityspolitiikkaa, ja järjestöjä tuetaan kansainvälisessä ihmiskaupan vastaisessa työssä. Lähtöalueilla tapahtuva yhteistyö on ensiarvoisen tärkeää ihmiskaupan ennaltaehkäisyn kannalta.

- Ulkoasiainministeriö selkiyttää ihmisoikeusperustaisen lähtökohdan merkitystä kehityspolitiikan käytännössä. Kansainvälisiä kansalaisjärjestöjä (INGO) tuetaan edelleen ihmiskaupan ennaltaehkäisyyn ja ihmiskaupan uhrien suojelemaan liittyvissä hankkeissa. Paikallisen yhteistyön määrärahoilla tuetaan jatkossakin paikallisia kansalais- ja työmarkkinajärjestöjä ihmiskauppahankkeiden toteuttamisessa ja rohkaistaan uusien hankkeiden kehittämistä. Erityisesti tuetaan hankkeita, joilla on sukupuoli- tai lapsinäkökulma.
- Kehitysyhteistyössä kiinnitetään ihmiskauppaa ehkäisevänä huomiota toimiin, jotka poistavat köyhyyttä ja sosiaalisia ongelmia lähtömaissa.

2.5.6. Siviilikriisinhallinta ja rauhanturvatehtävät

Vastuutahot: ulkoasiainministeriö, sisäasiainministeriö, puolustusministeriö

Siviilikriisinhallinnan ja rauhanturvatehtäviin osallistumisen yhteydessä on tärkeää tuntea ihmiskauppailmiö ja sen liitännät työkenttään. Sekä sotilas- että siviilihenkilöiden koulutuksen ihmiskauppailmiön tuntemiseen ja ihmiskaupan havaitsemiseen tulee sisältyä kaikilla organisaatiotasoilla annettavaan valmennukseen.

- Ihmiskauppa-asiat ovat osana ja otetaan huomioon siviilikriisinhallintakoulutuksessa (mm. Rule of Law –koulutusosio, esim. oikeustapaukset, Balkan jne.).
- Ulkoasiainministeriö vastaa siviilikriisinhallinnan määrärahoista ja sisäasiainministeriö siviilikriisinhallinnan kotimaan valmiuksien yhteensovittamisesta. Tavoitteena on tehokkaan rekrytointi- ja koulutusjärjestelmän kehittäminen. Siviilikriisinhallintavalmennusta järjestetään jo suurimmalle osalle Suomen lähettämistä asiantuntijoista ja tarkkailijoista, ja tavoitteena on kouluttaa kaikki lähtijät. Ihmisoikeudet ovat keskeisesti esillä kaikessa siviilikriisinhallintavalmennuksessa. Myös sotilaallisessa kriisinhallinnassa ja siihen liittyvässä koulutuksessa huomioidaan ihmisoikeusnäkökohdat ja tuetaan ihmisoikeuksien toteutumiseen liittyviä tavoitteita. Erityisesti ns. CIMIC-tehtävissä, joissa yhdistyvät sekä siviili- että sotilastehtävät, tietoisuus ihmiskaupasta ilmiönä ja siihen liittyvistä eri ulottuvuuksista on tärkeää. Puolustusministeriö ja pääesikunta ovat keskeiset yhteistyötahot. Otetaan huomioon erityisesti naisten lähettäminen näihin tehtäviin yhtenä ihmiskauppaa ennalta ehkäisevänä toimenä.
- Tavoitteena on erityisesti sisällyttää ihmiskauppaa koskeva koulutus siviili- ja sotilashenkilökunnan valmennuksen osaksi. Siviili- ja sotilaalliseen kriisinhallintaan osallistuvien tietoisuutta ihmiskaupasta sekä toimintavalmiutta ihmiskaupan uhrin tunnistamiseksi ja tämän auttamiseksi ja suojelemiseksi on tarkoitus lisätä. Koulutuksen tueksi valmistetaan ihmiskauppa-koulutuspaketti. Materiaalia voidaan käyttää sekä kriisinhallintavalmennuksessa että kansallisessa viranomaiskoulutuksessa (poliisit, rajavartiolaitaviranomaiset, sosiaaliviranomaiset jne.). Valmennuksessa huomioidaan kielen merkitys sekä monikulttuurisuus ja kulttuurisensitiivisyys.

2.6 Tiedon ja tietoisuuden lisääminen

2.6.1. Koulutus

Vastuutahot: Kukin viranomainen omalla hallinnonalallaan

Koulutus on yksi keskeisimmistä ihmiskaupan vastaisen toiminnan ja myös ihmiskaupan ehkäisemisen ja tietoisuuden kasvattamisen edellytyksistä. Koulutusten sisällössä on tärkeää tuoda esille monikulttuurisuus, moniammatillinen yhteistyö sekä ihmisoikeus- ja uhrilähtöinen näkökulma. Koulutusta ei vielä ole järjestetty riittävän

kattavasti eikä se ole ulottunut kaikille aloille ja kaikille organisaatiotasoille. Koulutuksen tarve on myös jatkuva muun muassa ihmiskaupparikollisuuden muotojen ja ihmiskaupan vastaisen työn muuttumisen, henkilöstön vaihtuvuuden sekä yhteistyöverkostojen ylläpitämisen ja kehittymisen kannalta.

- Jatketaan ja syvennetään ihmiskauppa-aiheisen koulutuksen toteutusta eri hallinnonaloilla. Asetetaan ihmiskaupan vastaisen ohjausryhmän alaisuuteen koulutusta koordinoiva ja suunnitteleva ryhmä, johon kutsutaan keskeisten organisaatioiden koulutusvastaavat. Laaditaan tässä yhteydessä myös yhteinen ihmiskauppakäsikirja. Nostetaan koulutusten sisällössä esiin etenkin uhrien tunnistamista ja auttamista sekä ulkomaalaisoikeudellisia kysymyksiä koskevat tarpeet.
- Kehitetään ihmiskaupan uhrien tunnistamista koskevaa koulutusta ja järjestetään koulutusta kattavammin etenkin niille, jotka eivät ole sitä vielä saaneet huomioiden mm. oikeuslaitos, sosiaali- ja terveydenhuolto, työmarkkinajärjestöt ja työsuojelutoiminta sekä henkilöstön edustajat työpaikoilla. Tunnistamista koskevan koulutuksen osalta päävastuussa ovat oikeusministeriö ja sisäasiainministeriö, ja lisäksi eri viranomaiset toimivat koulutuksen järjestämiseksi tahoillaan. Eri viranomaiset huolehtivat siitä, että niiden hallinnonalalleen järjestämään koulutukseen sisällytetään alakohtaiset painotukset ja erityiskysymykset.
- Syyttäjille, tuomioistuimille, poliisille ja rajavartiolaitokselle järjestetään syventävää koulutusta ihmiskaupasta sekä ihmiskaupan ja uhrien tunnistamisesta. Syyttäjien ja tuomarien koulutusta on syytä järjestää kansainvälisten tapausesimerkkien valossa. Syventävää koulutusta eri alojen keskeisille asiantuntijoille tulee järjestää jatkuvasti ja pitkäjänteisesti.
- Useilla muilla aloilla, kuten sosiaali- ja terveydenhuollossa, ihmiskauppaa ja uhrien tunnistamista koskeva koulutus järjestetään läpäisyperiaatteella osana muuta koulutusta mahdollisimman monien toimijoiden perehdyttämiseksi ja informoimiseksi.
- Selvitetään keskeisten viranomaisten ja järjestöjen koulutustarpeet myös siihen nähden, että nämä tuntevat kansallisen ihmiskauppalainsäädännön ja ihmiskaupan vastaiset toimet riittävän hyvin ja osaavat soveltaa niiden tuntemusta osana perustyötään.
- Koulutetaan kaikki uhrien auttamisjärjestelmään liittyvät tahot sekä muut vastaanottokeskukset auttamisjärjestelmän toiminnan sisältöön ja periaatteisiin.
- Ulkoasiainministeriö sitoutuu jatkossakin toteuttamaan ja kehittämään ihmiskauppakysymykset huomioivia koulutusohjelmia, joiden tavoitteena on lisätä ihmiskaupan kannalta keskeisissä lähtö- ja kauttakulkumaissa olevien edustustojen, ja erityisesti niiden konsuli- ja viisumitehtävissä toimivan henkilökunnan, tietoisuutta ihmiskaupasta. Pyrkimyksenä on yhtäältä ehkäistä ihmiskauppaa (mm. uhrien tunnistaminen) ja toisaalta edistää uhrien turvallista paluuta ja siten ehkäistä uudelleen uhritumista.

- Lisätään rikostorjuntaviranomaisten koulutusta ihmiskaupasta ilmiönä. Koulutuksessa tulee painottaa uhrilähtöistä tapausarviointia ja uhrien tunnistamista.
- Huolehditaan siitä, että koulutusta järjestetään kaikissa viranomaisissa läpi organisaation ja erityisesti asiakaspinnassa työskenteleville henkilöille.
- Sisällytetään asiakkaan kohtaamista koskeviin koulutuksiin myös valmiudet siihen, kuinka tulkinta ihmiskauppaepäilystä kerrotaan asiakkaalle, kuinka asiakkaalle kerrotaan hänen mahdollisuuksistaan ja oikeuksistaan ja kuinka asiakkaalle kerrotaan jatkotoimenpiteistä sekä miten niihin ohjataan.
- Suositaan viranomaisten ja järjestöjen yhteistyötä koulutusten järjestämisessä dialogin kehittämisen sekä yhteistyöverkostoja luovien, erilaisia näkökulmia avaavien ja toimintaan rohkaisevien elementtien tehostamiseksi koulutuksissa.
- Huomioidaan ihmiskauppa myös muun koulutuksen sisällä esimerkiksi ammatillisessa perus- ja täydennyskoulutuksessa.
- Koulutusten vaikutukset arvioidaan vuonna 2009 tehtävän ihmiskaupan vastaisten järjestelmien kokonaisevaluoinnin yhteydessä.

2.6.2. Tiedotus

Vastuu- ja toimijatahot: Kukin viranomainen omalla hallinnonalallaan, työmarkkina- ja kansalaisjärjestöt

Tiedotuksessa otetaan huomioon kolme erilaista ulottuvuutta: ulkoinen, viranomaisten ja muiden ihmiskaupan vastaiseen työhön osallistuvien välinen sekä uhreille suunnattava viestintä. Uhreille suunnatun viestinnän tulee olla kohderyhmälle soveltuvaa ja erilaiset ryhmät tavoittavaa erilaiset hyväksikäytön ja uhriutumisen muodot sekä kieli- ja kulttuurikysymykset huomioiden. Tiedotuksella on tärkeä osa myös ihmiskaupan ehkäisemisessä erityisesti hyväksikäyttöön ja ihmiskaupaa ruokkivaan kysyntään vaikuttamisen kannalta. Se on avainasemassa ihmiskauppailmiötä koskevan yleisen tietoisuuden kasvattamisessa.

- Tiedotuksessa toimitaan viranomaisten kesken yhteistyössä ja yhteisvastuullisesti tavoitteena se, että uhrin tavoitetaan, apua saadaan annettua ja uhrien yhteistyösuhde viranomaisiin syntyy paremmin.
- Eri vastuuviranomaiset suuntaavat ennalta ehkäisevää tiedotusta mahdollisille uhreille lähtö- ja kauttakulkualueilla jo ulkomaanedustustoissa ja matkareitin varrella. Maassa olevia uhreja pyritään tavoittamaan viranomaisten ja järjestöjen yhteistyöllä.
- Tiedotusyhteistyöhön kutsutaan jatkossakin mukaan muun muassa ihmiskaupan vastaista työtä tekevät kansalaisjärjestöt, työmarkkinajärjestöt ja kirkkokunnat.
- Viranomaiset ja muut osallistujat kiinnittävät yhdessä median kanssa huomiota siihen, että ihmiskauppa ja ihmiskaupan vastainen toiminta on suuren yleisön saaman tiedon ja tietoisuuden kasvun vuoksi riittävästi ja realistisesti esillä

tiedotusvälineissä. Viestinnässä kiinnitetään erityistä huomiota tietoisuuteen kysynnästä yhtenä ihmiskauppaa synnyttävänä tekijänä.

- Yksittäisissä ihmiskaupatapauksissa päävastuussa tiedottamisesta on tutkinnanjohtaja. Uhrien auttamisen osalta yhteyksistä tiedotusvälineisiin huolehtii toimivaltaisen vastaanottokeskuksen johtaja.

2.6.3. Tutkimus

Vastuutahot: Kukin viranomainen omalla hallinnonalallaan, opetusministeriö

Ihmiskauppailmiötä koskeva tutkimus tukee ihmiskaupan vastaisten toimien suunnittelua ja ihmiskaupan ennaltaehkäisyä. Se tarvitsee riittävät toimintaedellytykset sekä akateemisessa tutkimuksessa että eri viranomaisissa ja ammattialoilla. Eri ministeriöt laativat yhteistyössä ihmiskauppaa koskevan tutkimussuunnitelman ja huolehtivat sen toteuttamisesta eri tahojen kanssa. Tutkimussuunnitelman toteutuksessa on kiinnitettävä erityistä huomiota hyvien käytäntöjen, menetelmien ja strategioiden selvittämiseen etenkin naisiin ja lapsiin kohdistuvan ihmiskauppaan johtavan hyväksikäytön ehkäisemiseksi.

- Tuetaan ihmiskauppaa koskevaa tutkimusta eri ministeriöissä ja eri tahojen yhteistyönä huomioiden muun muassa ihmiskaupan vastaisiin toimiin liittyvät kansainväliset yhteydet, uhrien tunnistaminen, auttamisen ulottuvuudet ja tarpeet sekä uhrien oikeudet ja ulkomaalaisoikeudellinen asema.
- On tärkeää turvata myös ihmiskauppaa koskevan akateemisen tutkimuksen asema ja rahoitus.

2.6.4. Opettajankoulutus, kansainvälisyyskasvatus ja tietoyhteiskunta

Vastuutahot: opetusministeriö, ulkoasiainministeriö

Ihmiskauppailmiön esiintymistä ja ihmiskaupan vastaista toimintaa koskevat elementit tulee erityisesti syrjimättömyys- ja sukupuolinäkökulma huomioiden sisällyttää opettajankoulutukseen, kansainvälisyyskasvatukseen sekä tietoyhteiskunnan kehittymistä ja tietoyhteiskunnan jäsenenä toimimista koskevaan koulutukseen ja muihin toimenpiteisiin.

- Huolehditaan siitä, että opetushenkilöstön valmiuksia toteuttaa kansainvälisyyskasvatusta käytännössä tuetaan myös jatkossa. Opettajille tulee tarjota työvälineitä työnsä ja työyhteisönsä kehittämiseksi monikulttuurisessa opetustyössä ja opiskelijoiden ohjauksessa. Oppilaitosten toimintaa kehitetään monikulttuuristen arvojen mukaisesti.

- Monikulttuurisuusopinnot ja kansainvälisyyskasvatus pyritään sisällyttämään osaksi opettajien peruskoulutusta.

2.6.5. Kansallinen raportoija

Vastuutaho: sisäasiainministeriö

Vähemmistövaltuutettu nimetään ihmiskaupan vastaiseksi kansalliseksi raportoijaksi. Vähemmistövaltuutettu soveltuu hyvin kyseiseen tehtävään, koska se on riippumaton viranomaistaho, jolla on pääsy ihmiskauppaa koskeviin tietoihin sekä riittävän vahva asema toimiakseen kansainvälisenä yhteystahona ja kansallisten suositusten ja ohjeiden antajana. Nimenomainen säännös valtuutetun itsenäisyydestä ja riippumattomuudesta toiminnassaan on lisätty 1.1.2008 vähemmistövaltuutetusta ja syrjintälautakunnasta annetun lain (660/2001) 1 §:n 1 momenttiin. Kansallisen raportoijan asettamista ja asemaa käsitellään lähemmin tarkennetun toimintasuunnitelman kohdassa 4. Tarkennetun toimintasuunnitelman toimeenpano ja seuranta.

- Sisäasiainministeriö huolehtii raportoijan toiminnan resursoinnista ja asiaan liittyvien säädösmuutosten tekemisestä.

3 Kustannukset

Ihmiskaupan vastaiset toimenpiteet eri hallinnonaloilla toteutetaan valtion talousarviossa asetettujen määrärahojen puitteissa. Yleensä toimenpiteet nivoutuvat viranomaisten muuhun toimintaan eikä niille ole varattu erillistä määrärahaa. Joissakin tapauksissa, kuten ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän yhteydessä, määrärahojen käyttöä seurataan erikseen. Viranomaiset voivat myös perustaa hankkeita ihmiskaupan vastaista työtä varten esimerkkinä keskusrikospoliisin IHKA-hanke. Lisäksi viranomaiset voivat ohjata lainsäädännön ja valtion talousarvion antamissa rajoissa määrärahoja muiden tahojen, kuten kansalaisjärjestöjen, ihmiskaupan vastaiseen toimintaan.

Valtio korvaa valtioneuvoston päättämin perustein kunnille pakolaisten vastaanoton piiriin kuuluvan ihmiskaupan uhrin vastaanoton järjestämisestä aiheutuvat kustannukset. Lisäksi valtio voi korvata kunnassa asuvan henkilön uhriasemasta johtuvien erityispalvelujen järjestämisestä aiheutuvat kustannukset. Tämän ohella tulee ottaa huomioon, että EU-kansalaisilta saattaa heidän asemastaan riippuen puuttua oikeus asumiseen perustuvaan sosiaaliturvaan. Näistä tilanteista koituvat kustannusvaikutukset kunnille tulee selvittää ihmisyyden ja perusoikeuksien vastaisten rikosten uhreille myönnettäviä oleskelulupia koskevan selvitystyön yhteydessä.

Kansalais- ja työmarkkinajärjestöt sekä kirkot ja muut uskonnolliset yhteisöt osallistuvat työhön omilla resursseillaan. Raha-automaattiyhdistykseltä on mahdollista saada rahoitusta osin tai kokonaisuudessaan ihmiskauppaan keskittyviin hankkeisiin. Niin sanottua etsivää ja neuvontatyötä ihmiskaupan uhrien parissa tekevien järjestöjen rahoitus siirretään hallitusohjelman mukaisesti valtionavun piiriin.

Asetettava kansallinen raportointi tarvitsee resurssit ihmiskauppaan koskevan seurannan ja raportoinnin järjestämiseen. Vähemmistövaltuutetun toiminnan yhteyteen liitettynä raportoinnin järjestäminen vaatii runsaan yhden henkilötyövuoden ja muiden kustannusten, kuten tiedotus- ja koulutuskulujen, kattamiseksi noin 100 000 euron määrärahan.

Muita keskeisimpiä jatkossa huomioon otettavia asioita ihmiskaupan vastaisen toiminnan kustannusten kannalta ovat tärkeysjärjestykseen asettamatta erityisesti seuraavat:

- Kukin keskeinen ministeriö (sisäasiainministeriö, ulkoasiainministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö, oikeusministeriö, opetusministeriö sekä sosiaali- ja terveysministeriö) ja viranomainen ohjaavat omalla hallinnonalallaan resursseja ihmiskauppaan koskevaan tiedotukseen.
- Ihmiskauppaan koskevaan koulutuksen tehostamiseen ja koulutussisältöjen kehittämiseen varataan riittävät voimavarat viranomaisten ja muiden toimijoiden

henkilöstön koulutuksessa sekä ammatillisessa perus- ja täydennyskoulutuksessa. Erityisesti uhrien tunnistamista ja etsivän työn menetelmiä koskeva koulutus tarvitsee resursseja.

- Rikostorjunta tarvitsee resurssit ihmiskauppaa koskevaan toimintaan. Lisäksi keskusrikospoliisin IHKA-hankkeen rahoituksen turvaaminen myös jatkossa on tärkeää.
- Maan sisäinen ulkomaalaisvalvonta tarvitsee resursseja myös ihmiskaupan torjunnan kannalta.
- Työ- ja elinkeinoministeriö selvittää mahdollisuudet työmarkkinajärjestöjen yhteistyössä toteuttamien ihmiskaupan uhrien tukitoimien resursointiin.
- Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön hallinnonalalla selvitetään mahdollisuudet tukea järjestöjen toteuttamaa kulttuuritulkki- ja rikosten uhrien ja todistajien tukihenkilöiden koulutusta sekä näiden toimintaa ylläpitävien verkostojen toimintaa.
- Ihmiskaupan uhrin vastaanotosta ja uhriasemasta johtuvien erityispalvelujen järjestämisestä kunnille maksettaviin korvauksiin liittyvät toimintatavat vakiinnutetaan.
- Ihmiskauppaa koskevaan ja siihen liittyvään akateemiseen tutkimukseen sekä eri viranomaisissa ja ammattialoilla tehtävään selvitys- ja tutkimustyöhön ohjataan voimavaroja.

Määrärahoja ja muita tarvittavia voimavaroja koskevat määrälliset tarpeet ulkopuolisen arvioinnin toteuttaminen mukaan lukien selvitetään eri ministeriöissä ja hallinnonaloilla erikseen. Toimeenpanossa erityisesti koulutuksen, tiedotuksen ja tutkimuksen alueella tulee suosia ministeriöiden ja hallinnonalojen resurssit toisiinsa kytkeviä yhteishankkeita.

4 Tarkennetun toimintasuunnitelman toimeenpano ja seuranta

Myös tarkennetun toimintasuunnitelman toimeenpanon seurannasta huolehtii aikaisempaan tapaan laaja-alainen ohjausryhmä. Ohjausryhmän puheenjohtajana toimiva sisäasiainministeriö vastaa toimintasuunnitelman toimeenpanon koordinoinnista. Muutoin jokainen vastuuministeriö vastaa edelleen omaan hallinnonalaansa kuuluvien toimenpiteiden toteutuksesta. Riippumattomuutta vaativa toimijoiden ulkopuolinen seuranta ja ihmiskauppailmiötä koskevien tietojen kerääminen sekä valtionhallinnosta että muilta tahoilta kuuluvat kansalliseksi ihmiskaupparaportoitajaksi nimitettävälle vähemmistövaltuutetulle.

Sisäasiainministeriön on huolehdittava kansallisen raportoitijan nimeämisen yhteydessä tarvittavista säädösmuutoksista ja toiminnan järjestämisen muista tarpeista niin, että valtuutetulla on raportoitajana toimimiseen riittävät resurssit ja pääsy tehtävässä tarvittaviin tietoihin. Lisäksi on turvattava se, että raportoitaja säilyttää ihmiskaupan vastaisiin toimiin etenkin sisäasiainministeriön hallinnonalalla osallistuvista tahoista, kuten rajavalvonnasta, rikostorjunnasta, maahanmuuttohallinnosta ja vastaanottotoiminnasta, riippumattoman roolinsa.

Raportoitajalle asetetaan säännöllinen raportointivelvollisuus valtioneuvostolle, ja muulloin tämä voi antaa neuvoja, suosituksia, toimenpide-ehdotuksia ja lausuntoja. Tehtäviin kuuluu lisäksi tiedon kerääminen ja analysointi, ja toimenkuvan tulee ulottua myös ihmiskaupan lähi-ilmiöihin – raportoitaja voi omalla toiminnallaan myös edistää ilmiöiden välisten rajojen vetämistä. Monitorointi ongelmakohtien havaitsemiseksi ja niihin puuttumiseksi sisältyy raportoitijan tehtäviin. Myös kansainvälisten sitoumusten ja kansallisen lainsäädännön toimeenpanon valvonta kuuluisi raportoitajalle. Raportoitaja toimii lisäksi kansallisena yhteystahona Euroopan neuvoston monitorointijärjestelmään GRETA:an.

Ihmiskaupan vastaisten järjestelmien ja niiden yhteistoiminnallisuuden tarkemmaksi arvioimiseksi valtioneuvosto edellyttää aiemmin mainitulla tavalla, että asetettava uusi ohjausryhmä vastaa näitä koskevan ulkopuolisen ja riippumattoman arvioinnin toteuttamisesta vuoden 2009 aikana. Tähän liittyen ohjausryhmän tulee laatia arvioinnin perusteella yhteistyössä asetettavan kansallisen raportoitijan kanssa toimenpidesuosituksia ihmiskaupan vastaisen lainsäädännön ja toimenpiteiden kehittämiseksi edelleen.

Liite 1: TUNNISTAMISTOIMINNAN LAUKAISEVAT SEIKAT

Ihmiskaupan vastaiseen toimintasuunnitelmaan sisältyi luettelo sellaisista tekijöistä, joita voidaan pitää ihmiskauppaan viittaavina ja käyttää apuna tunnistettaessa ihmiskauppatilanteita ja mahdollisia ihmiskaupan uhreja. Luettelo julkaistaan tässä yhteydessä osittain tarkennettuna edelleenkehittämistä varten.

Luettelossa mainitut tekijät eivät kuitenkaan sellaisenaan ole ihmiskaupan tunnusmerkkejä eikä niiden useankaan yhtäaikainen täyttyminen välttämättä liitä tapausta ihmiskauppaan. Luettelossa olevien tekijöiden tarkoitus on lähinnä toimia tunnistamistoiminnan laukaisevina tai lisäselvitystä edellyttävinä hälytysmerkkeinä. Lueteltavat tekijät tulisi saattaa helposti mukana kannettavassa muodossa (esim. kortti tms.) niiden viranomaisten ulottuville, joiden vastuulla uhrien tunnistaminen käytännössä on.

Välittömästi maahantuloon liittyvät yleiset seikat:

- Henkilö ylittää Suomen valtion rajan tai oleskelee maassa laittomasti.
- Henkilö saattaa olla laittoman maahantulon järjestämisen kohde.
- Henkilön matkustusasiakirjat on väärennetty.
- Henkilöllä ei ole hallussaan omaa passiaan tai muita tarvittavia matkustusasiakirjoja.
- Joku toinen on järjestänyt henkilön matkan ja muut tarvittavat asiakirjat sekä auttanut viisumin hakemisessa.
- Joku auttaa jatkuvasti muita viisumeiden hakemisessa.
- Sama henkilö esiintyy usein kutsujana eri henkilöiden viisumianomuksissa.

Erityiset henkilöön liittyvät seikat:

- Henkilö vaikuttaa pelokkaalta tai on ilmeisen haluton kertomaan tilanteestaan tai tapahtuneesta.
- Henkilö ei puhu suomea, ruotsia tai englantia, mutta on kuitenkin oleskellut tai aikoo oleskella pitkiä aikoja Suomessa.
- Henkilöltä tai järjestelijältä paljastuu yhteyksiä tunnettuihin parittajiin tai muihin rikollisiin.
- Henkilöön liittyy viitteitä suhteesta muihin ihmiskaupan uhreihin.
- Henkilöllä on vartalossaan alakulttuureihin kuuluvia merkkejä, jotka saattavat viitata yhteydestä rikollisiin.
- Henkilö ei tiedä työpaikkansa osoitetta.
- Henkilö ei tiedä työnantajansa nimeä.
- Henkilö on joutunut maksamaan kohtuuttomia korvauksia pääsystään töihin Suomeen.
- Lapsi matkustaa muun kuin vanhempiensa tai sukulaistensa kanssa.

- Lapselle on mahdollisesti tehty useita erilaisia matkavarauksia.
- Henkilölle on annettu valheellisia tietoja Suomessa suoritettavan työn tai toiminnan olosuhteista tai siitä saatavasta korvauksesta.
- Henkilön työskentelyolosuhteet ovat heikot. Ilmenee vakavia puutteita työturvallisuudessa.
- Henkilöllä ei ole tosiasiallista mahdollisuutta itse vaikuttaa työpäivänsä pituuteen tai työskentelyolosuhteisiin. Henkilön täytyy työskennellä pitkiä päiviä ja missä olosuhteissa tahansa. Alan ammattiliittojen antamia suosituksia rikotaan selvästi.
- Henkilön asuinolosuhteet ovat heikot. Henkilö asuu työpaikallaan.
- Henkilö joutuu työskentelemään toistuvasti vaihtuvissa paikoissa.
- Henkilön palkka ei vastaa alalla sovittua tai se maksetaan henkilölle pimeänä tai suoraan kotimaahan.
- Itsenäisesti Suomessa työskentelevällä henkilöllä ei ole pääsyä omiin ansioihinsa.
- Henkilö on huomattavan alisteisessa tai riippuvaisessa suhteessa työntaajansa / parittajaansa (riippuvuus voi johtua mm. perhe-, sukulaisuus-, työ-, vuokra- tai velkasuhteesta).
- Henkilö työskentelee toisen henkilön alistamana (pakko).
- Henkilön liikkumisvapautta on rajoitettu (esim. työ- tai asuintiloihin lukitseminen).
- Henkilön ei anneta liikkua yksin vakituisen oleskelupaikan ulkopuolella. Uhrin joutuessa esim. sairaalaan ihmiskauppias on mukana esiintyen tulkkina tms.
- Henkilö käyttäytyy hermostuneesti ”tulkkinsa” läsnäollessa.
- Henkilö on velkaa huomattavia rahasummia toiselle henkilölle (velkavankeuden kaltainen tila). Henkilö joutuu esim. maksamaan huomattavan korkeita matkakustannuksia jälkikäteen matkansa järjestäjälle.
- Henkilö joutuu maksamaan huomattavan osan asiakkaaltaan saamasta korvauksesta työnantajalleen / parittajalleen.
- Henkilö on joutunut väkivallan tai sillä uhkailun kohteeksi, häntä on käytetty seksuaalisesti hyväksi tai hänen kehossaan on väkivallan tai hyväksikäytön merkkejä.
- Henkilön perheenjäsenten tai sukulaisten taloudellinen tilanne on niin huono, että he ovat käytännössä riippuvaisia henkilön Suomessa ansaitsemista tuloista.
- Henkilön perheenjäsenten tai sukulaisten uhkailua tai painostusta kotimaassa esiintyy.
- Henkilö on tullut maahan työvoimanvuokrausta harjoittavan yrityksen kautta lähetettynä työntekijänä.
- Tutkinnassa ilmenee yrityksen tekemiä vero- ja / tai kirjanpitorikoksia. Yritys käyttää todennäköisesti pimeää työvoimaa.

Sen selvittämistä, onko henkilö ihmiskaupan uhri, voidaan edistää myös esittämällä henkilölle kysymyksiä, jotka liittyvät hänen työhönsä, työoloihinsa ja työehtoihinsa

sekä hänen perheenjäsentensä tilanteeseen. Tunnistamisen kannalta informatiivisinta tietoa voidaan saada mm. seuraavien kysymysten avulla:

- Onko henkilö halutessaan vapaa jättämään työpaikkansa?
- Onko henkilöä pahoinpidelty fyysisesti, henkisesti tai seksuaalisesti?
- Onko henkilöllä hallussaan passi tai muu henkilöllisyystodistus?
- Paljonko henkilö saa palkkaa?
- Paljonko henkilö joutuu maksamaan elinolosuhteistaan?
- Asuuko henkilö kotonaan vai työpaikallaan?
- Miten henkilö saapui maahan ja kyseiselle paikkakunnalle?
- Onko hänen perheenjäseniään uhkailtu?
- Tunteeko henkilö, että hänelle, hänen perheenjäsenelleen tai muulle läheiselleen voi tapahtua jotain ikävää jos hän jättää työnsä?

Liite 2: IHMISKAUPAN UHRIN TUNNISTAMINEN (KESKUSRIKOSPOLIISSI/Rikostietopalvelu/Ihmiskauppanhanke)

HENKILÖN PERUSTIEDOT

1. Nimi
2. Syntymäaika
3. Siviilisäät
4. Kansallisuus
5. Kansalaisuus
6. Kieli
7. Sukulaiset/perhe Suomessa
8. Osoite Suomessa
9. Mitkä asiakirjat henkilöllä oli hallussa tavattaessa? Ei hallussa → Epäily uhriutumisesta
 - Ovat henkilöllä hallussa: kirjaa tunnisteet, voimassaolo
 - Ovat hänen kotona/asuinpaikassa/muulla, haettava Ei löydy → Epäily uhriutumisesta
 - Ei saa niitä käsiinsä Ei luonnollista syytä → Epäily uhriutumisesta
 - Tietääkö hän missä asiakirjat ovat? Ei → Epäily uhriutumisesta
 - Mistä sai? Millä tullut maahan? Millä matkustanut? Epäselvää → Epäily uhriutumisesta
10. Onko henkilöllä hallussa väärät tai väärennetyt (matkustus)asiakirjat? Asiakirjan aitous, voimassaolo, miten tarkastettu? Väärennys → Epäily uhriutumisesta
11. Onko henkilöllä yleensä omat asiakirjat hallussa? Ei luonnollista syytä → Epäily uhriutumisesta

MAAHAN TULON JA MAASSA OLESKELUN EDELLYTYKSET

12. Henkilön oleskelu Suomessa
 - Milloin henkilö on tullut Suomeen ja Schengen-alueelle?
 - Milloin hän poistuu/aikooko poistua? Pvm, poistumispaikka, matkustapa ja -liput
 - Henkilön oleskelu ja/tai työskentely on luvaton tai henkilön maahantulo ollut laiton → Epäily uhriutumisesta
 - Viisumivapaa/viisumi/oleskelulupa/työlupa?
13. Tuliko henkilö Suomeen jonkun avustuksella?
 - Esimerkiksi EU-alueelta omatoimisesti? Viisumivapauden turvin? Ei luonnollista syytä → Epäily uhriutumisesta
 - Järjestikö joku muu kuin kyseessä oleva henkilö itse matkan ja maahantuloluvan? Jos on syytä olettaa, että henkilöä autettiin Suomeen tulossa, eikä selitystä → Epäily uhriutumisesta
14. Onko henkilön perhe tai suku uhattuna koti- tai lähtömaassa? Viitteitä → Epäily uhriutumisesta

15. Osaako henkilö kertoa miten lupaprosessi (oleskelulupaa/viisumia varten) eteni? Ei osaa → Epäily uhriutumisesta

- Oleskelulupaprosessin kulku

16. Pelkääkö henkilö käännytystä tai karkotusta?

- Onko henkilön ainoa näennäinen mahdollisuus pysyä maassa laillisesti olla työnantajalla töissä tai muussa suhteessa, joka voi näin muodostua alisteiseksi? Kyllä, huom. subjektiivinen kokemus → Epäily uhriutumisesta
- Onko henkilöä peloteltu esim. mahdollisella käännetyksellä vallassapitotarkoituksessa (työnantaja tai joku muu)? Kyllä → Epäily uhriutumisesta

TALOUDELLINEN TILANNE

17. Omaisuuden hallinta

- Työnantaja/esimies/asunnon omistaja... puuttuu rahan käyttöön → Epäily uhriutumisesta
- Onko henkilöllä ollut mahdollisuus käyttää ansioita tahtomalla tavalla? Ei → Epäily uhriutumisesta
- Saako henkilö hallita omia tulojaan yksin ja itsenäisesti? Ei → Epäily uhriutumisesta
 - Saako hän itselleen koko sen palkan, joka on työstä alusta asti puhuttaessa luvattu?
 - Saako hän itselleen sen palkan, joka on kirjoitettu sopimukseen?
 - Joutuuko hän maksamaan palkastaan jotakin työnantajalle tai kolmannelle ennen kuin rahat itselleen tai tililleen?
 - Jos henkilöllä on tili, kenellä on siihen käyttöoikeus, kenen tilille palkka maksetaan?
 - Jos epäselvyyttä / selvää Suomen palkkatason alle maksamista → Epäily uhriutumisesta
- Mukana/hallussa oleva omaisuus?
- Paljonko rahaa, mitä valuuttaa?
- Onko omaisuus karttunut tai vähentynyt kotimaasta lähdön jälkeen?
- Riippuvuussuhde, Onko taloudellinen tilanne lähtömaassa niin huono, että suku/perhe siellä on riippuvainen hänen toimeentulostaan? On → Epäily uhriutumisesta
 - Lähettääkö henkilö itse rahaa? Miten?
 - Toimittaako työnantaja? Tietääkö henkilö miten? Joku muu lähettää henkilön puolesta/muuta epäselvää → Epäily uhriutumisesta

18. Velka

- Onko henkilö velkaa kenellekään mitään?
 - Onko henkilöllä suhteellisen korkea velka työnantajalle tai kolmannelle henkilölle?
 - Onko henkilö muiden henkilöiden kanssa sellaisessa lainasuhteessa, jossa velka kasvaa?
 - Ovatko työnteon kulut kohtuuttomat? Kyllä → Epäily uhriutumisesta

- Tuleeko hänelle velkaa tekemisistä/ tekemättä jättämisistä? Esim. sairauslomasta Kyllä → Epäily uhriutumisesta
- Tekeekö henkilö töitä huomattavasti markkinahintoja halvemmalla (erit.seksityö)? Kyllä → Epäily uhriutumisesta
- Joutuuko ansaitsemaan minimirahamäärän / vrk (erit. seksityö)? Kyllä → Epäily uhriutumisesta
 - Sanktiot, jos ei onnistu
 - Sanktiot, jos ei halua työskennellä

OLOSUHTEET, HENKILÖN SUHDE TYÖHÖN JA NYKYISEEN TYÖNANTAJAAN

19. Henkilökohtainen vapaus & sen rajoittaminen

- Onko liikkumisvapautta rajoitettu, onko hallussa omia ”tavallisia” vaatteita? Rajoitettu → Epäily uhriutumisesta
- Voiko henkilö poistua työpaikalta yksin, esimerkiksi asioidakseen viranomaisen luona ilman työnantajaa tai tämän edustajaa? Kyllä → Epäily uhriutumisesta
- Voiko henkilö pitää taukoja? Ei → Epäily uhriutumisesta
- Onko henkilöllä pääsy terveyden huoltoon? Ei → Epäily uhriutumisesta
- Onko henkilö tietoinen terveydenhuollosta? Ei → Epäily uhriutumisesta
- Voiko (palkallisia) sairauspoissaoloja olla? Ei → Epäily uhriutumisesta
- Työskenteleekö henkilö toisen määräyksestä (pakotus)? Kyllä → Epäily uhriutumisesta
- Joutuuko henkilö työskentelemään kaikissa olosuhteissa ja pitkiä päiviä? Kyllä → Epäily uhriutumisesta
- Onko havaittavissa seikkoja jotka viittaavat tahdonvastaiseen toimintaan olosuhteissa, käytöksessä? Kyllä → Epäily uhriutumisesta
- Henkilön väkivallan käytöllä pelottelu, seksuaalinen hyväksikäyttö, näkyviä merkkejä? Kyllä → Epäily uhriutumisesta
- Kiristetäänkö tai uhkaillaanko henkilön sukulaisia / perhettä lähtömaassa? Kyllä → Epäily uhriutumisesta

20. Työhön tulo ja rekrytointi

- Tiesikö henkilö työtä hakiessaan/aloittaessaan työn laadun? Työn laadun tietäminen ei poista uhriutumisen mahdollisuutta. Henkilö on esim. saattanut tietää tulevansa seksityöhön, olosuhteet vain ovat muuttuneet, esim. pakkoansio/vrk, ansion saamattomuus tm.
- Hakiko hän työtä itse vai ehdotettiin sitä hänelle? Kuka, missä, missä yhteydessä?
- Tietääkö henkilö, onko hänestä tai samassa työssä olevista maksettu ”siirtoraha” esim. edelliselle työnantajalle joko Suomessa tai muualla? Kyllä → Epäily uhriutumisesta
- Onko henkilö tullut Suomeen toisesta maasta (, jossa on työskennellyt samalle työnantajalle/ päällikölle, eikä palkkoja ole maksettu,) sellaisin lupauksin, että Suomessa asiat paranevat? Kyllä → Epäily uhriutumisesta

21. Työnteko

- Mikä on henkilön työtehtävä tarkastushetkellä?
- Kuka on lähin esimies?
- Onko työn laatu sitä, mitä hakuvaiheessa luvattiin? Ei → Epäily uhriutumisesta
- Voiko henkilö pitää taukoja? Ei → Epäily uhriutumisesta
- Viite siitä, että henkilö ei voi poistua työpaikasta yksin halutesssaan → Epäily uhriutumisesta
- Onko henkilöllä pääsy terveydenhuoltoon? Ei → Epäily uhriutumisesta
- Onko henkilö tietoinen terveydenhuollosta? Ei → Epäily uhriutumisesta

- Voiko (palkallisia) sairauspoissaoloja olla? Ei → Epäily uhriutumisesta
- Työskenteleekö henkilö toisen määräyksestä (pakotus)? Kyllä → Epäily uhriutumisesta

22. Majoituspaikka, yösjä - tarkastetaan missä se sijaitsee ja asumisolosuhteet. Huom. dokumentointi, omat havainnot.

- Mitä maksaa majoituksesta
- Kenelle maksaa
- Kuka omistaa asunnon?
- Keitä siellä asuu
- Kenellä on sinne pääsy? Onko henkilöllä omat avaimet?
- Millaisilla ehdoilla henkilö asuu majapaikassa? (kirjallinen sopimus??)
- Huom. selvitä maksaako vuokranantaja veroa asunnon vuokrasta?

HAVAINNOT HENKILÖSTÄ

23. Fyysinen perusterveydentila silmämääräiset havainnot fyysisestä terveydentilasta ja näkyvät fyysiset vammat tai sairaudet?

- Lääkärissä käynti? Onko ollut mahdollista? Missä kävi? Miksi?
- Onko henkilölle tullut työpaikassa fyysisiä vammoja/ onko niitä ollut ennen?
- Jos mitään epäilyksiä henkilön hyvinvoinnista → Epäily uhriutumisesta

24. Henkinen tila

• selvä psyykinen häiriö?, alistunut? apaattinen? välinpitämätön, poissaoleva, puhumattomuutta? pelokas, joko viranomaisia tai esim. työnantajaa tai muita työntekijöitä kohtaan? päihtynyt? Ajan ja paikan ymmärtäminen? jne... → Epäily uhriutumisesta

- Tilanne - henkinen hyvinvointi?

1. Onko henkilön habituksessa ristiriitoja olosuhteiden kanssa?

2. Voiko ristiriidat/ epäloogisuudet selittyä psyykkisellä kuormituksella/psykoosilla? → Mielentilaa kartoitettaessa huom. asiantuntijan lausunto!!

- Mitä henkilö ajatteli lähtiessään pois työnantajan majoituksesta, työpaikalta, paikasta, jossa oli muuten oleskelut, mitä nyt ajattelee asemastaan?
- Pystyykö henkilö olemaan kuulusteltava, vrt. lääkäriä käynti, lääkärin lausunto

- Onko henkilöllä ollut mahdollisuus saada laillista neuvontaa viranomaisten kanssa asioinnin aikana /ennen/jälkeen?

LISÄKYSYMYKSET TYÖSTÄ

25. Tehtävä tarkastushetkellä
26. Ammatti
27. Työala
28. Työnantaja
29. Esimies ja yhteystiedot
30. Palkka- miten sovittu?
31. Palkan maksutapa
 - käteinen
 - pankki
32. Verokortti
 - on pyydetty
 - on toimittanut
 - ei ole toimittanut
33. Mahdolliset palkkasaatavat
34. Veronmaksuvaltio

PIKAOHJE:

Vapaus

- Voiko henkilö liikkua vapaasti?
- Onko henkilöllä itsellään omat asiakirjat hallussa?

Kontaktit

- Onko henkilöllä mahdollisuutta olla yhteydessä ihmisiin työn ulkopuolella?
- Onko henkilöllä hallussa esim. oma puhelin?
- Keneen henkilö saa olla tai pitää olla yhteydessä?

Matkustaminen

- Miten henkilö tuli nykyiseen paikkaan ja Suomeen?
- Järjestikö hän matkat itse?

Rekrytointi

- Kuka sai henkilön ryhtymään kyseiseen työhön ja lähtemään kotimaasta?
- Miten hän sai tiedon työstä alun perin?

Työ

- Työskenteleekö henkilö laillisesti Suomessa?
- Mitä henkilö tekee työkseen?

- Millainen on todellinen työkuva ja millaiset työskentelyolosuhteet ovat?

Raha

- Onko työstä maksettu korvausta siten kuin pitäisi?

Velka

- Onko henkilö jollekin velkaa?
- Kenelle henkilö on velkaa ja miksi?
- Miten henkilö maksaa velkaansa?
- Väheneekö velka työskenneltäessä?

Hyväksikäyttö

- Saako henkilö palkkaa työstä?
- Käytetäänkö häntä fyysisesti hyväksi?

Uhkailu

- Onko painostaminen ja pakottaminen henkistä?

Liite 3: EPÄILLESSÄSI IHMISEN OLEVAN IHMISKAUPAN UHRI (KESKUSRIKOSPOLIISI/Rikostietopalvelu/Ihmiskauppanhanke)

1. LAPSI

- Jokaista alle 18-vuotiasta on kohdeltava lapsena,
- Sijoitus ja tukitoimet Oulun vastaanottokeskuksen (vok) koordinoimat.
- Lastensuojelulliset toimenpiteet
- Lapselta ei edellytetä yhteistyötä viranomaisten kanssa kuten aikuiselta
- Ensipuhuttelu lapsen kanssa on suoritettava ammattitaidolla

2. EPÄILTY UHRI

- Henkilöä on ensisijaisesti kohdeltava uhrina, ei rikoksesta epäiltynä, vaikka hänen oma toimintansa olisi täyttänyt esim. näennäisesti ulkomaalaislain rikkomuksen tunnusmerkistön. Tarkastelu on käännettävä oikeudellisesta lainsoveltamisen näkökulmasta siihen, että uhrin tarvitsevat toipumisaikaa ja tukea traumaattisista kokemuksista toipumiseen

3. EPÄILLYN UHRIN SJOITTAMINEN

- Ennen mahdollista ottamista ihmiskaupan uhrin auttamisjärjestelmään, on henkilöltä pyydettävä siihen suostumus
- Huomioi sijoituspaikka/nykyinen asumispaikka/mahdollinen tekijän tavoittaminen
 - Henkilöllä on kotikunta ja sosiaaliturvatunnus – kotikunnan sosiaalitoimi pystyy itsenäisesti päättämään esim. turvakotiin sijoittamisesta. He toimivat yhteistyössä Joutsenon vastaanottokeskuksen kanssa.
 - Henkilöllä ei ole kotikuntaa – Poliisista suoraan yhteys Joutsenon vok:n johtajaan (lapsen osalta Oulun vok:n johtaja).
 - Esimerkiksi korostuneen suojelun tarpeen vuoksi voi poliisi päättää sijoittamisesta ensi alkuun

4. TURVALLISUUS

- Poliisi tekee turvallisuusarvion sijoituspaikkaa harkitsevalle Joutsenon vastaanottokeskuksen johtajalle (lapsen osalta Oulun vok:n johtaja).
- Harkittavana suojeluntarve ja erityiset uhat.

5. JATKOTOIMENPITEET

- Kriisiapu: Yhteys Joutsenon vastaanottokeskukseen (lapsen osalta Oulun vok:n johtaja).
- Terveystuollolliset toimenpiteet: Akuuttitapauksessa hoidettava. Muuten Joutsenon vok (lapsen osalta Oulun vok) hoitaa asianmukaisesti mahdollisen sijoituspaikan sosiaalitoimen kanssa.

- Rikosprosessia varten tarkastus tehtävä kerralla huolella, koska henkilön harkinta-aikana tulisi henkilöön kohdistaa mahdollisimman vähän toimenpiteitä → vrt. vammojen häviäminen

6. OIKEUDELLINEN APU JA NEUVONTA

- Joutsenon VOK hoitaa Pakolaisneuvonnan kanssa (lapsen osalta Oulun vok:n johtaja)

7. OLESKELU MAASSA

- Epäillyn uhrin maassaoleskeluun liittyvät kysymykset ratkaisee Ulkomaalaisvirasto → Mahdollisesti ihmiskaupan uhria koskeva lupaprosessi. Jos henkilö ei täytäkään ihmiskaupan uhrin tunnusmerkistöä, muukin lupaharkinta voi käydä tapauskohtaisesti.
- (Epäillyn) uhrin sosiaalsiin, terveydenhuollollisiin, psyykkiseen tukemiseen, toimeentuloon ja asumiseen liittyvät tukitoimet, koulutukseen, työllistämiseen, terveyspalveluihin ja hallinnolliseen tukemiseen liittyvät tukipalvelut tulevat moniammatillisen arviointiryhmän päätettäväksi.

Kun henkilöä esitetään otettavaksi ihmiskaupan uhrin auttamisjärjestelmään, vastaanottokeskusten johtajalle joko kirjallinen tai suullinen selvitys tilanteesta. Informoi KRP:a asiasta.

Yhteystiedot:

Keskusrikospoliisi, rikostietopalvelu	rikoskomisario Jouko Ikonen, 09 8388 6691, 040 5705012
KRP viestiliikennekeskus (24/7)	09 8388 6910
TM/Joutsenon vastaanottokeskus	johtaja Maiju Kouki 010 6043961
TM/Oulun vastaanottokeskus	johtaja Katja Kolehmainen 010 6044191

Liite 4: TOIMINTAOHJEET / IHMISKAUPAN UHRI

(Pro-tukipiste)

KESÄ 2007

Kertokaa aina, mikä rooli Pro-tukipisteellä ja sinulla työntekijänä tässä prosessissa on.

Mikäli Pro-tukipisteelle tulee ohjattuna tai mahdollinen uhri tunnistetaan meillä, toimitaan seuraavasti:

OHJATTUNA:

◇ Jos uhri ohjataan viranomaisten kautta (esimerkiksi poliisi, sosiaalitoimisto, sairaala jne.), ohjatkaa viranomaisen ottamaan suoraan yhteyttä Joutsenon vastaanottokeskuksen (vok) tai Oulun vok:n johtajaan. Antakaa yhteystiedot ja tarvittaessa perusinfo auttamisjärjestelmästä. Vastaanottokeskuksen johtaja tekee päätöksen auttamisjärjestelmän piiriin ottamisesta.

- Joutseno: aikuiset, perheet ja ryhmät
- Oulu: yksin tulevat alaikäiset

Jos yhteydenottaja tuntuu olevan epävarma ja hämmentynyt, varmistakaa että pystyy toimimaan ja pyytäkää soittamaan uudelleen ja kertomaan, miten asia on edennyt ja onko vok:een otettu yhteyttä. Jos ei ole, ottakaa aktiivinen rooli ja olkaa yhteydessä Joutsenoon tai Ouluun ja auttakaa prosessia alkuun.

◇ Jos ohjaus tapahtuu joltakin yksityishenkilöltä, kertokaa auttamisjärjestelmän perusinfo ja tarjoutukaa ”välittäjäksi” mikäli se on potentiaalisen uhrin kannalta ok. Kysykää, onko yhteydenottaja valmis soittamaan Joutsenoon/Ouluun. Jos uhri itse soittaa tai tulee toimistolle, prosessi jatkuu samoin kuin jos asia tulisi esiin osana omaa työtä. Jos uhri itse ei halua olla yhteydessä Pro-tukipisteelle, olkaa yhteydenottajan tukena ja motivoikaa häntä hakemaan apua omaan rooliinsa esimerkiksi vastaanottokeskuksen johtajilta tai sitten täältä meiltä.

TUNNISTETAAN TÄÄLLÄ MEILLÄ

◇ Voi tulla tarinana esiin minkä tahansa työmuodon kautta tai potentiaalinen uhri voi hakeutua asiakkaaksi juuri ihmiskauppa-asian vuoksi.

◇ Jos asiakas itse ottaa ihmiskauppa-asian puheeksi, kertokaa perusinfo auttamisjärjestelmästä ja **pyytäkää lupaa** ottaa yhteyttä Joutsenoon/Ouluun. Jos mahdollista, soittakaa jo tapaamisen aikana vastaanottokeskuksen johtajalle, jotta

asiakas kuulee puhelun ja johtaja voi kysyä tarvitsemaansa lisäinformaatiota. Jos ei ole yhteistä kieltä, niin kysykää vok:n johtajalta tulkin käyttämisen mahdollisuutta jatkossa.

Jos asiakas on epävarma ja pelokas eikä halua, että vok:een otetaan yhteyttä, kerrotaan silti perusinfo ja annetaan asiakkaalle rauha mieltä asiaa. Eli aletaan rakentaa luottamusta ihan normaalin kaavan mukaan samoin kuin meillä tehdään muutenkin. Tukea tarjotaan tänä aikana resurssien mukaan eli meidän omat peruspalvelumme. Miettikää myös, onko muita asiakkaalle tarpeellisia nimettömiä ja maksuttomia palveluja saatavilla.

◇ Jos tarinan perusteella syntyy epäily, että kyseessä saattaisi olla ihmiskaupan uhri, kerro asiakkaalle omasta tulkinnastasi. Kerro, mistä asioista epäily heräsi ja mitä apua asiakas voisi tilanteeseensa saada. Kerro myös, että vaikka sinä tarinan perusteella tulkitset olosuhteet mahdolliseksi ihmiskaupaksi, tämä ei velvoita ilmoittamaan viranomaisille ja on asiakkaan itsensä päätettävissä, mitä hän haluaa nyt tehdä. Painota kuitenkin, että sen perusteella mitä olet kuullut, hänellä voisi olla mahdollisuus päästä auttamisjärjestelmään niin halutessaan. Kerro myös järjestelmän reunaehdot heti (esimerkiksi oleskelun osalta ja yhteistyövelvoitteista) ja varmista, että asiakas ymmärtää ne. Kysy halukkuutta tavata Pakolaisneuvonnan juristi. Kerro myös, että voit tiedustella auttamisjärjestelmään pääsystä jo etukäteen vok:n johtajalta ilman, että kerrot tunnistettavia tietoja asiakkaasta.

Jos asiakas ei uskalla/halua/ei näe itseään iku:na, niin sitten siirrytään jälleen luottamuksen rakentamiseen kuten edellisessäkin kohdassa. Painottakaa, että jos myöhemmin tuntuu siltä, että tästä järjestelmästä voisi olla apua, niin asiaan voi palata myöhemmin. Kaikki meidän peruspalvelumme ovat edelleenkin käytettävissä.

Lähiesimies mukaan taustalle jo alkuvaiheessa.

◇ Mikäli Pro-tukipisteelle tulee jonkinlainen rooli osana auttamisjärjestelmää, tästä sopii aina joko toiminnanjohtaja tai jompikumpi yksikön johtajista.

◇ Juristin voi tilata Pakolaisneuvonnasta tarvittaessa, sillä palvelu on osa IKU-projektia. Tulkin käyttö on maksullista ja siitä pitäisi saada lupa vok:n johtajalta. Tulkkipalvelut eivät siis ole käytössä niillä, jotka eivät halua/pysty antamaan lupaa yhteydenottoon joko Joutsenoon tai Ouluun.

◇ Kirjatkaa yhteydenotto ja ohjaus tilastointia varten.

OHJATTUNA

- kuka (mikä taho) ohjasi
- jos uhrista tietoa, niin kansalaisuus, ikä, sukupuoli ja olosuhteet, joiden kautta tullut viranomaisen tietoon
- halusiko tavata juristin
- ohjautuiko palvelujärjestelmään

- loppuiko Pro:n osuus; jos jatkui, miten

EPÄILY SYNTYI TÄÄLLÄ

- kumpi otti asian esille
- kriteerit ja olosuhdekuvaus
- uhrin tiedot
- halusiko tavata juristin
- ohjautuiko palvelujärjestelmään
- loppuiko Pro:n osuus; jos jatkui, miten

KIRJATKAA MYÖS KAIKKI ERITYINEN TUNNISTAMISPROSESSIN KANNALTA OLENNAINEN (esim. miten ymmärsitte toisianne, tunnelma, luottamus/epäluottamus jne.)

Liite 5: TOIMINTAOHJEET / IHMISKAUPAN UHRIN TUNNISTAMINEN JA AUTTAMINEN

(Monika-naiset liitto ry)

MONIKA-NAISET LIITTO RY

Suomeen muuttanut nainen, tunnetko oikeutesi?

Onko sinua pahoinpidelty tai uhkailtu työpaikallasi, kotonasi tai muualla?
Pelottaako sinua läheisen tekemä väkivalta?
Tiedätkö työsopimuksestasi tai palkastasi? Tuntuuko palkka olemattomana?
Onko sinua estetty tapaamasta ystäviä tai sukulaisia, tai pitämästä yhteyttä heihin?
Pitääkö sinun kysyä lupaa liikkuaksesi vapaasti kodin tai työpaikan ulkopuolella,
esimerkiksi käydessäsi kaupassa, postissa, kurssilla, lääkärissä tai muualla?
Tunnistatko näitä piirteitä elämässäsi?

Tämä on väkivaltaa. Väkivalta loukkaa ihmisoikeuksiasi. Suomen lain mukaan väkivalta on rikos.

Sinulla on oikeus väkivallattomaan elämään.

Sinulla on oikeus saada apua.

Voit soittaa meille nimettömänä.

Puhelinnumeromme on:

(09) 6922304 (24 tuntia)

Monika-Naiset liitto ry, Voimavarakeskus Monika

TOIMINTAOHJEET

IHMISKAUPAN UHRIN TUNNISTAMINEN JA AUTTAMINEN

Uhrin tunnistaminen ja auttaminen vaatii erityisosaamista ja kulttuurisensitiivisyyttä. Ihmiskaupan uhri on usein traumatisoitunut ja peloissaan. Hän saattaa käyttäytyä epäluuloisesti, olla vihamielinen tai haluton kertomaan itsestään. Uhrin voi olla mahdotonta kertoa tarinaansa mielekkäässä järjestyksessä tai yksityiskohtaisesti. Hänellä ei ole useinkaan tietoa oikeuksistaan tai lainsäädännöstä. Yhteistyösuhteen syntymiseen vaikuttavat myös kieli- ja kulttuurierot ja uhrin pelko käännytyksestä. Uhrin tunnistaminen ja uhrin auttaminen niin, että uhrin oikeudet toteutuvat, on Voimavarakeskus Monikan ammattihenkilöstön vastuulla. Tapaukset täytyy kirjata.

Kun uhri on ohjattu Voimavarakeskus Monikaan viranomaisten tai muuta kautta tullut tai jos hän on itse ottanut yhteyttä

- keskustellaan asiakkaan kanssa hänen omalla kielellään ja selvitetään keskustelun pohjalta onko kysymys ihmiskaupan uhrista eli ilmeneekö ihmiskauppaan viittaavia merkkejä, kuten:

- maahantuloon liittyviä yleisiä seikkoja (henkilö laittoman maahantulon järjestämisen kohde ja/tai ylittää Suomen valtion rajan tai oleskelee maassa laittomasti, henkilön matkustuskirja on väärennetty, hänellä ei ole hallussaan passia tai muita vastaavia matkustusasiakirjoja, tai että joku toinen on järjestänyt henkilön matkan, viisumin ja muut tarvittavat asiakirjat)
- henkilöön liittyviä seikkoja (pelokkuus, ei halukas kertomaan asioistaan, huono suomen kielen taito, vaikka olisi asunut Suomessa pitkäänkin, yhteydet parittajiin/muihin rikollisiin/muihin ihmiskaupan uhreihin, vartalossa alakulttuureihin kuuluvia merkkejä, ei tiedä työnantajan nimeä/työpaikan osoitetta, joutunut maksamaan suuria summia päästäkseen töihin Suomeen, lapsi ei matkusta vanhempiensa tai sukulaistensa kanssa/tehty useita matkavarauksia, annettu valheellista tietoa työstä/palkasta, työolosuhteet huonot, ei pysty vaikuttamaan työpäivänsä pituuteen/ työolosuhteisiinsa, asuinpaikka muuttuu ja –olosuhteet heikot/ asuu työpaikallaan, palkka maksetaan pimeänä tai suoraan kotimaahan, ei pääsyä omiin ansioihinsa, alisteinen suhde työnantajaansa, liikkumisvapaus rajoitettu/ei anneta liikkua yksin

- kerrotaan asiakkaalle perustiedot auttamisjärjestelmästä, avun saamisen mahdollisuudesta

- kutsutaan paikalle myös toinen työntekijä

- jos Voimavarakeskuksen työntekijä epäilee kyseessä olevan ihmiskauppatapauksen (esimerkiksi asiakkaan kertomien asioiden pohjalta tms.), tulee työntekijän kysellä asiakkaalta kysymyksiä, joiden avulla hän pyrkii saamaan mahdollisen ihmiskaupan selville (ja toteamisen jälkeen ottaa yhteyttä vastaanottokeskukseen tarvittaessa):

- Onko henkilö halutessaan vapaa jättämään työpaikkansa?
- Onko henkilöä pahoinpidelty fyysisesti, henkisesti tai seksuaalisesti?
- Onko henkilöllä hallussaan passi tai muu henkilöllisyystodistus?
- Paljonko henkilö saa palkkaa?
- Paljonko henkilö joutuu maksamaan elinolosuhteistaan?
- Asuuko henkilö kotonaan vai työpaikallaan?
- Miten henkilö saapui maahan ja kyseiselle paikkakunnalle?
- Onko hänen perheenjäseniään uhkailtu?
- Tunteeko henkilö, että hänelle, hänen perheenjäsenelleen tai muulle läheiselleen voi tapahtua jotain ikävää jos hän jättää työnsä?

- otetaan yhteyttä asiakkaan luvalla viranomaisiin/auttamisjärjestelmään ja neuvotellaan tapauksesta, jotta voidaan päättää jatkotoimenpiteistä

- Joutsenon vastaanottokeskus: aikuiset, perheet ja ryhmät
- Oulun vastaanottokeskus: yksin tulevat alaikäiset

- Asiointi Joutsenon tai Oulun vastaanottokeskuksen kanssa asiakkaan luvalla:

- Voimavarakeskuksen työntekijä asiakkaan tukena prosessin aloittamiseksi – työntekijä soittaa vastaanottokeskukseen asiakkaan puolesta (asiakkaan luvalla)
- työntekijän tulee kertoa tapauksesta vastaanottokeskukseen perinpohjaisesti, jotta asiakas saa parhaimman mahdollisimman avun tilanteeseensa
- työntekijä laatii kirjallisen selostuksen tapauksesta.

- Jos uhri ei halua otettavan yhteyttä vastaanottokeskukseen, tulee työntekijän miettiä joku muu taho, joka voi tilanteessa auttaa. Tukihenkilön rooli on tässä erityisen tärkeä. Hän tukee ja auttaa uhria ja asiakassuhteen kiinteydyttyä sekä luottamuksen kasvettua asiakas voi olla halukkaampi ottamaan vastaan myös Voimavarakeskuksen tai Mona-kodin ulkopuolelta annettavaa apua.

- Uhrin turvallisuuden ja hyvinvoinnin varmistaminen vuosina 2005 – 2007 luodun ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän mukaisesti siten, että hänen perusoikeutensa toteutuvat ja hänelle on mahdollisuus saada

- turvallinen majoitus ja asuminen: uhrin turvallisuus taattu ympärivuorokautisen läsnä olevan päivystyksen ansiosta Mona-kodissa
- tulkkipalveluja
- terveydenhuoltoa
- psyykkistä tukea, kuten terapiaa ja keskusteluapua
- oikeusneuvontaa ja -apua
- toimeentulotukea
- sosiaalista tukea
- hallinnollista tukea

Liite 6: IHMISKAUPAN UHRIEN AUTTAMISJÄRJESTELMÄ

